

Kompetanse om vold og overgrep i nære relasjoner: kartlegging av føringer, opplæringsstrukturer og kompetansebehov

Sektorrapport for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

Innhold

1. Innledning	4
1.1 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)	5
1.2 Datainnsamling	5
1.3 Definisjoner	5
2. Statlig og kommunalt barnevern	7
2.1 Føringer for kompetanse om vold og overgrep og tverretatlig samarbeid relatert til statlig og kommunalt barnevern	7
2.2 Utdanningstilbudet	11
2.3 Pågående kompetansehevingsplaner og kompetansetiltak i barne-vernet om vold og overgrep i nære relasjoner	16
2.4 Barnevernets behov for kompetanse om vold og overgrep	18
2.5 Kompetansegap	19
3. Familievern (Bufetat)	23
3.1 Føringer for kompetanse om vold i nære relasjoner og tverretatlig samarbeid innen familievern 23	
3.2 Strukturer for kompetanseheving, kompetansehevingsplaner og pågående kompetanseutviklingstiltak	23
3.3 Kompetansebehov for ansatte i familievern	25
3.4 Kompetansegap	26
4. Krisesenter	28
4.1 Krisesentrenes føringer for kompetanse om vold i nære relasjoner og tverretatlig samarbeid ...	28
4.2 Kompetansehevingsplaner og kompetansehevingstiltak rettet mot krisesentre	29
4.3 Kompetansebehov for ansatte i krisesenter	29
4.4 Kompetansegap	30
5. SMISO og FMSO	31
5.2 Pågående kompetansehevingsplaner og kompetansetiltak	31
5.3 Kompetansebehov for ansatte ved SMISO	32
5.4 Kompetansegap	32
6. Kompetanseteamet mot tvangs-ekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll	34
6.1 Kompetanseteamets oppgaver	34
6.2 Kompetansebehov for medlemmene i Kompetanseteamet	34
7. Bo- og støttetilbudet til utsatte for tvangsekteskap og æresrelatert vold	36
7.1 Opplæringsstrukturer og tiltak som berører ansatte i bo- og støttetilbudet	36
7.2 Kompetansebehov for ansatte i bo- og støttetilbudet	36
8. Forebyggende tiltak	38
8.1 "Snakke"	38

8.2 "Jeg vet»	38
8.3 Tryggest	39
8.4 Vern mot overgrep	39
8.5 Tilskuddsordning for systematisk identifikasjon og oppfølging av utsatte barn.....	40
9. Informasjon til befolkningen	41
9.1 Foreldrehverdag.no.....	41
Referanser	42
Vedlegg.....	44

1. Innledning

Knyttet til Opptappingsplanen mot vold og overgrep (Prop. 12 S (2017–2021)) skal det utarbeides en nasjonal tverrsektoriell kompetansestrategi om vold og overgrep. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har fått i oppdrag å gjennomføre en innledende kartlegging for dette arbeidet, i samarbeid med relevante sektorer. Det er dannet en arbeidsgruppe bestående av Bufdir, Helsedirektoratet (Hdir), Arbeids- og velferdsdirektoratet (AVdir), Utlendingsdirektoratet (UDI), Utdanningsdirektoratet (Udir), Politidirektoratet (POD), Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) og Kompetanse Norge, som har gjennomført kartleggingen. Arbeidet har vært koordinert av Bufdir.

Kartleggingen skal danne et kunnskapsgrunnlag for arbeidet med å utvikle den tverrsektorielle kompetansestrategien, som igjen skal bidra til å øke kunnskap og kompetanse om vold og overgrep i den enkelte sektor og på tvers av sektorer.

Følgende er kartlagt:

- Føringer (lovgrunnlag, forskrifter, retningslinjer, veiledere etc.) når det gjelder kompetanse om vold, overgrep og tverretatlig samarbeid.
- Strukturer for gjennomføring av opplæring (grunnutdanninger, etter- og videreutdanninger, kompetansesentre, kompetansehevingsstrukturer etc.).
- Pågående kompetansehevingsplaner og kompetansetiltak.

Videre sier kartleggingen noe om hva som vurderes som nødvendig kompetanse i de ulike sektorenes tjenester og instanser for å kunne forebygge, avdekke, følge opp og etterforske vold og overgrep.

Innenfor rammene av oppdraget har det ikke vært mulig å gi en komplett framstilling av pågående kompetansetiltak i de ulike sektorene. Det gis imidlertid en rekke eksempler på tiltak innen et bredt spekter (se tabellene i vedlegget), som viser at det er et omfattende tilbud om kompetansehevings-tiltak på feltet.

Oppdraget omfatter å estimere hva det vil koste å sikre god kunnskap mot vold og overgrep og tverretatlig samarbeid i de ulike sektorene. Gjennom arbeidet med kartlegging-en har arbeidsgruppen samlet seg om at en strategi bør være konsentrert om overordnede prinsipper for kompetansearbeid, som vanskelig lar seg kostnadsestimere. Det vil være nødvendig – både for den enkelte sektor og for sektorene i fellesskap – i ettertid å se nærmere på hvordan disse prinsippene kan operasjonaliseres i konkrete tiltak, som da kan kostnadsestimeres. Det å gjøre en grundig utredning av tiltak i alle sektorer har ikke vært mulig innenfor rammene av denne innledende kartleggingen, hvor hovedspørsmålet er hva som finnes av føringer for kompetanse, opplæringsstrukturer og kompetansetiltak. Kostnadsestimater inngår likevel i begrenset grad i sektorrapportene for de ulike direktoratene. Disse kostnadsestimatene er i hovedsak basert på rapporten «Kostnader knyttet til Opptappingsplan mot vold og overgrep» (2017-2021), samt direktoratenes vurderinger av kostnader knyttet til pågående eller planlagte satsninger og implementeringsplaner. I Bufdirs sektorrapport vises det også til kostnader knyttet til tiltak som anbefales i Utredning av kompetansehevingstiltak i barnevernet (Bufdir, 2019).

Det er utarbeidet en rapport for hver av sektorene. Med utgangspunkt i sektorrapportene har Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) utarbeidet en overordnet rapport. Sektorrapportene publiseres som vedlegg til denne.

Denne rapporten er sektorrapport for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

1.1 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

Bufdir er et statlig forvaltningsorgan underlagt Barne- og familiedepartementet (BFD). Bufdirs hovedoppgaver er innenfor områdene oppvekst, barnevern, familievern, adopsjon, likestilling og ikke-diskriminering og vold og overgrep i nære relasjoner.

Bufdir styrer Bufetat som har ansvar for det statlige barnevernet og familievernet. Direktoratet ble etter en lovendring 1. januar 2014 fagorgan for hele barnevernet, det vil si både det kommunale og statlige.

Som fagdirektorat på vold i nære relasjoner har Bufdir en rekke oppdrag som også berører andre sektorer.

Denne rapporten omfatter tjenester og tiltak som Bufdir har ansvar knyttet til. Følgende er inkludert:

Kapittel 2: Kommunalt og statlig barnevern.

Kapittel 3: Familievern.

Kapittel 4: Krisesenter.

Kapittel 5: Sentre mot incest og seksuelle overgrep (SMISO).

Kapittel 6: Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll.

Kapittel 7: Bo- og støttetilbudet til unge over 18 år utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold.

Kapittel 8: Forebyggende tiltak.

Kapittel 9: Informasjon til befolkningen.

1.2 Datainnsamling

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har utarbeidet sektorrapportene. Det enkelte direktorat har bistått med informasjon til NIFU. Det meste av informasjonen har vært samlet inn ved hjelp av et kartleggings skjema utarbeidet av NIFU og direktoratene i samarbeid.

Informasjonen som er hentet inn er sammenstilt og analysert av NIFU. NIFU har hatt ansvar for å vurdere et utvalg relevante utdanninger (grunnutdanninger og videreutdanninger) med tanke på vold og overgrep i nære relasjoner og hvorvidt dette tas opp i de aktuelle utdanningene. Her har NIFU brukt studieplaner og læringsutbyttebeskrivelser, og for noen av utdanningene er det også sett på pensumlitteraturen. Relevante utdanninger er valgt ut i samråd med direktoratet.

1.3 Definisjoner

1.3.1 Vold og overgrep

Vi har lagt opptrappingsplanens voldsbegrep til grunn, som omfatter ulike typer krenkelser og med forskjellig alvorlighetsgrad: fysisk vold, psykisk vold/trusler, seksuell vold, økonomisk vold og materiell vold. Det omfatter også mobbing, nettovergrep, digital vold, negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.¹

¹ I *Retten til å bestemme over eget liv*. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017 – 2020), tiltak 22 a heter det at denne type vold også skal inngå i arbeidet med tverrsektoriell kompetansestrategi.

Vold og overgrep omfatter her vold i nære relasjoner, som vold mot nåværende eller tidligere partner, i kjæreste-, familie- og slektsforhold, men også tillits- og avhengighetsrelasjoner, som omsorgs- og pleieforhold, vennskap, etc. Når det gjelder særlig nettovergrep, kan det også være ukjente som opparbeider en relasjon til den utsatte.

1.3.2 Kompetanse

Vold og overgrep kan ramme berørte på flere livsområder, som for eksempel helse, arbeidsliv, økonomi og samfunnsdeltakelse. Forebyggende innsats og hjelp og behandling til berørte må foregå innenfor ulike sektorer. Samordning av tiltak/tjenester og tverretattlig samarbeid er dermed avgjørende forutsetninger for kvalitet i tjenestene, sett fra brukernes ståsted. For å ivareta dette har direktoratene lagt til grunn en definisjon av kompetanse som omfatter tre dimensjoner:

1. *Fenomenforståelse*: kunnskap om hva vold/overgrep er, om konsekvenser av vold/overgrep, om risiko- og beskyttelsesfaktorer, hvordan vold og overgrep kan ha særegne uttrykksformer og konsekvenser innenfor minoritetsgrupper knyttet til etnisitet, seksuell orientering, religion, funksjonsevne, etc.
2. *Handlings- og henvisningskompetanse*: kompetanse i å snakke med berørte av vold/overgrep, kunnskap om relevant lov- og regelverk (taushetsplikt, opplysningsplikt og avvergingsplikt), kunnskap om andre tjenesters mandat og rolle, kompetanse til å agere på grunnlag av bekymring, kompetanse til å følge opp berørte av vold og overgrep gjennom for eksempel råd og veiledning, behandling, psykososial oppfølging og etterforskning.²
3. *Samhandlingskompetanse*: kunnskap om strukturer og verktøy som fremmer god samhandling, kompetanse til å delta i (ev. å koordinere) forpliktende samarbeid mellom forskjellige etater i oppfølging av berørte av vold/overgrep (for eksempel individuell plan).

De tre dimensjonene utgjør dermed helt nødvendige elementer i kompetanse om vold/overgrep. Nødvendigheten av å definere kompetanse på denne måten har fått bred støtte fra eksterne aktører som kompetansesentrene og kommuner.

1.3.3 Føringer og strukturer for opplæring

I rapporten bruker vi begrepene føringer og strukturer for opplæring/opplæringsstrukturer. Med føringer mener vi i denne sammenheng lovverk, forskrifter, veiledere, rundskriv og retningslinjer. I begrepet opplæringsstrukturer inkluderer vi høyere utdanning (grunntdanning/ profesjonsutdanning, masterutdanning og videreutdanning) og øvrig kompetanseheving (etterutdanning, kurs og tiltak).

² Behovet for kompetanse til å følge opp berørte av vold og overgrep vil i stor grad variere etter tjenestenes ulike roller og mandat.

2. Statlig og kommunalt barnevern

Barnevernets skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Barnevernet er først og fremst en hjelpetjeneste, men barnevernloven åpner samtidig for svært inngripende tvangstiltak. Dette stiller store krav til barnevernets arbeid og til at rettssikkerheten til barn og foreldre blir ivaretatt på en god måte.

I Opptrappingsplanen (Barne- og familiedepartementet, 2017) blir det fremhevet at barnevernet ikke har tilstrekkelig kompetanse om vold og overgrep (s.43). Det ligger heller ingen krav til spesifikk kompetanse om vold i nære relasjoner for ansatte i barnevernstjenesten.

Ansvaret for barnevernet er delt mellom kommune og stat. Kommunen er ansvarlig for å utføre samtlige oppgaver som ikke er lagt til et statlig organ, (jf. barnevernloven § 2-1) første ledd. Dette inkluderer blant annet ansvaret for å ta imot og vurdere bekymringsmeldinger, gjennomføre undersøkelser, fatte vedtak og fremme saker om omsorgsovertakelse eller tvang for fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), skal blant annet bistå kommunen med plassering av barn utenfor hjemmet. Bufetat har også ansvar for etablering og drift av statlige barnevernsinstitusjoner og for godkjenning av private og kommunale barnevernsinstitusjoner. Bufetat tilbyr også enkelte spesialiserte hjelpetiltak, inkludert multisystemisk terapi (MST) og funksjonell familierapi (FFT). Oslo kommune er ikke en del av det statlige barnevernet, og Barne- og familieetaten i Oslo kommune ivaretar de oppgaver som Bufetat har i resten av landet.

I det påfølgende kapittelet er relevante føringer og kompetansehevingstrukturer for arbeidet med vold og overgrep i barnevernet kartlagt.

2.1 Føringer for kompetanse om vold og overgrep og tverretattlig samarbeid relatert til statlig og kommunalt barnevern

2.1.1 Relevante lover og forskrifter

Barnevernlovens formål (§ 1-1) er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får trygge og gode oppvekstvilkår.

FNs barnekonvensjon gir alle barn under 18 år et særskilt menneskerettighetsvern. Ifølge artikkel 3 skal barnets beste være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. Artikkel 19 gir barn rett til beskyttelse mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk.

Det fremgår av barnevernloven § 1-4 at tjenester og tiltak etter loven skal være forsvarlige. Kravet til forsvarlighet omfatter plikt til å ha en bemanning som er tilstrekkelig for å ivareta de oppgavene barnevernstjenesten eller -institusjoner er pålagt etter barnevernloven på en forsvarlig måte. Innholdet i forsvarlighetskravet bestemmes av normer utenfor selve loven, med utgangspunkt i anerkjent faglig praksis i barnevernet, fagkunnskap fra utdannings- og forskningsinstitusjonene, faglige retningslinjer og generelle samfunnsetiske normer. Innholdet i kravet vil endre seg i takt med fagutviklingen og med endringer i verdioppfatninger i samfunnet. Kravet til forsvarlige tjenester må ses i sammenheng med formålet med barnevernloven og prinsippet om barnets beste (se f.eks. FNs Barnekonvensjon).

Det fremgår av barnevernloven § 2-1 annet ledd at kommunen skal ha internkontroll for å sikre at kommunen utfører oppgavene sine i samsvar med krav fastsatt i lov eller i medhold av lov. Barne- og familiedepartementet har gitt forskrift om internkontroll for kommunens oppgaver etter lov om barneverntjenester. Det fremgår av forskriftens § 4 bokstav c at kommunen blant annet skal sørge for at arbeidstakerne har tilstrekkelig kunnskap og ferdigheter innenfor fagområdet, samt om barnevernstjenestens internkontroll. Det samme gjelder for barnevernsinstitusjoner, jf. kvalitetsforskriften § 12 annet ledd bokstav c.

Internkontrollplikten innebærer at den eller de ansvarlige med jevne mellomrom skal vurdere virksomhetens nåværende kompetansebehov og antatte behov frem i tid. Videre må den faktiske kompetanse som medarbeiderne innehar, kartlegges og sees opp mot det vurderte kompetansebehovet.

Krav om tverretattlig samarbeid fremgår av barnevernloven § 3-2. Barnevernstjenesten skal samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer når dette kan bidra til å løse oppgaver etter barnevernloven. Dette innebærer at barnevernstjenesten skal gi uttalelser og råd, og delta i den kommunale og fylkeskommunale planleggingsvirksomheten og i eventuelle samarbeidsorganer. Der- som det er behov for en langsiktig plan for å skape et helhetlig tilbud for barnet, skal barnevernstjenesten samarbeide med andre instanser barnevernet mottar tiltak fra. Barnevernet bør også samarbeide med frivillige organisasjoner som arbeider med barn og unge, jf. barnevernloven § 3-3. Loven åpner også for at det kan settes i verk forsøk som har til formål å utvikle samarbeidsformer mellom barnevernstjenesten og aktuelle samarbeidspartnere i statlig, fylkeskommunal og kommunal forvaltning, jf. barnevernloven § 2-4.

Barnevernsinstitusjoner

For å sikre en forsvarlig standard har departementet stilt nærmere krav til barnevernsinstitusjoner i forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barnevernsinstitusjoner (kvalitetsforskriften), jf. barnevernloven § 5-10. Etter kvalitetsforskriften § 2 skal institusjonen ha en definert målgruppe og en formulert målsetting for sin faglige virksomhet. De faglige metoder som anvendes ved institusjonen skal være faglig og etisk forsvarlige, tilpasset institusjonens målgruppe og målsetting, og være forankret i allment anerkjent fagteori.

Det fremgår videre av kvalitetsforskriften § 5 om krav til bemanning og de ansattes kompetanse at institusjonen skal ha en stillingsplan som sikrer en faglig forsvarlig drift. Institusjonen skal ha tilsatt personell med tilstrekkelig nivå og bredde i kompetansen for institusjonens målgruppe og målsetting. Institusjonen skal ha en arbeidstidsordning som sikrer kontinuitet og stabilitet for beboerne. Institusjonen skal også sørge for at de ansatte får nødvendig faglig veiledning og opplæring. Institusjonen skal ha en leder og en stedfortreder for lederen. Leder eller stedfortreder skal til sammen minst ha treårig høyskoleutdanning i sosialfag eller annen relevant utdanning på tilsvarende nivå, samt tilleggsutdanning i administrasjon og ledelse. For å ha tilstrekkelig nivå i kompetansen kreves det etter direktoratets oppfatning som et utgangspunkt at institusjoner skal tilstrebe å ha en bemanning hvor opp mot 50 prosent av de ansatte har barnevernfaglig og/eller sosialfaglig kompetanse. Direktoratet har i senere lovtolkning lagt til grunn at det etter en forsvarlighetsvurdering ofte vil kunne stilles krav om flere personer på vakt ved hver avdeling og faglært personale til stede i alle avdelinger på alle vakter, på grunnlag av en konkret vurdering blant annet av institusjonens målgruppe, målsetting, metoder og beboersammensetning til enhver tid (Bufdir, 2017).

2.1.2 Relevante retningslinjer og veiledere

Det finnes flere retningslinjer og veiledere som omtaler barnevernets ansvar for barn og unge generelt og for barn utsatt for vold spesielt. Det er utenfor mandatet til denne kartleggingen å gjennomgå

retningslinjer som dreier seg om barnevernets arbeid generelt, og disse vil ikke bli omtalt i denne rapporten.

Akuttarbeid – faglig veileder³

Faglig veileder for akuttarbeid i institusjon og beredskapshjem presiserer hvilke kvalitetsmål som settes for akuttarbeidet. Veilederen skal sikre en likeverdig og god praksis i akuttiltak og skape forutsigbarhet for barn, unge og deres familier, barneverntjeneste og øvrige samarbeidspartnere.

Veilederen omhandler plasseringer etter akuttbestemmelsene i barnevernloven og retter seg mot statlige, kommunale, private og ideelle institusjoner og beredskapshjem.

Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten⁴ - rundskriv⁵

Rundskriv presiserer at barnevernets arbeid må skje innenfor rammene av bestemmelsene om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt. Det er viktig at ansatte i barnevernet har tilstrekkelig kunnskap om bestemmelsene og de muligheter og begrensninger de gir med hensyn til adgangen til å motta, innhente, og videreformidle opplysninger, og å etablere et nærmere samarbeid mellom barnevernet og andre i konkrete saker.

Bestemmelsene finnes i forskjellige lover, hvorav de to viktigste i denne sammenheng er forvaltningsloven og barnevernloven.

Barnevernets ansvar for barn som begår kriminelle handlinger⁶

Retningslinjen skal bidra til å gi god kunnskap om barnevernets ansvar for barn som begår straffbare handlinger. Retningslinjene tar for seg barnevernets forebyggende rolle overfor barn som er i risikozonen for å begå kriminelle handlinger og barnevernets ansvar når et barn har begått straffbare handlinger. Retningslinjen er først og fremst et redskap for ansatte og ledere i kommunale barnevernstjenester og i barnevernsinstitusjoner. Andre som kan ha nytte av retningslinjen er påtalemyndigheten og kriminalomsorgen. Retningslinjene er relevante for arbeidet med barn som enten selv har blitt utsatt for vold og overgrep, og begår straffbare handlinger eller for barn som begår vold og overgrep overfor andre barn. Retningslinjen er under utarbeidelse, og ferdigstilles i 2019.

Barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær, veileder⁷

Veilederen handler om barnevernets ansvar og oppgaver ved mistanke om at et barn er utsatt for vold eller overgrep i forbindelse med samvær.

Forholdet mellom barnevernloven og barneloven: Barneverntjenestens rolle der foreldrenes konflikter går ut over barnets omsorgssituasjon⁸

Barneverntjenestens ansvar for barn og unge omfatter også tilfeller der foreldrene ikke bor sammen og har en konflikt som går utover omsorgen for barnet. Målet med veilederen er å gi ansatte i barneverntjenesten kunnskap om hvordan de kan håndtere slike saker på en god og faglig forsvarlig måte. I veilederen står det om hvordan regelverket har blitt endret for å gi barn bedre beskyttelse ved mistanke om vold i saker om samvær. Videre er det beskrevet at barnevernstjenesten kan holde tilbake opplysninger dersom det ved mistanke om vold eller overgrep er av vesentlig betydning at barnverntjenesten ikke gir informasjon før barnet eller andre utsatte er gitt tilstrekkelig beskyttelse.

³ <https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Akuttarbeid/Akuttveileder/>

⁴ https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0002/ddd/pdfv/243383-q-24_rundskriv_taushetsplikt.pdf

⁵ Rundskrivet er utdatert da mange av hjemlene er endret.

⁶ https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Barnevernets_ansvar_for_barn_som_begar_straffbare_handlinger/

⁷ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-om-barnevernets-rolle-ved-mista/id88469/>

⁸ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/ny-veileder-om-forholdet-mellom-barnever/id731863/>

Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien^{9,10}

Veilederen skal gi ansatte i offentlige tjenester og instanser bedre kunnskap om hvilken adgang og plikt de har til å formidle opplysninger i saker der barn utsettes for vold i familien, og om hvilke muligheter lovverket gir for samarbeid mellom tjenester i disse sakene.

Retningslinjer for samhandling mellom barnevernstjenesten og politiet ved bekymring for vold eller seksuelle overgrep i nære relasjoner¹¹

Retningslinjen skal illustrere beste praksis for konkret samhandling mellom politiet og barnevernstjenesten, både i akutte saker og der etatene har bedre tid til å planlegge. Etatenes ansvar og roller defineres, og målet er at retningslinjen vil ivareta både barnets og foreldrenes rettsikkerhet på en bedre måte. Retningslinjen er under utarbeidelse, publiseres innen utgangen av 2019.

Retningslinjer om etterlatte barn i utlandet¹²

Barn og unge som etterlates mot sin vilje i utlandet kan befinne seg i en svært vanskelig situasjon. Barnet kan bli utsatt for ulike former for vold, omsorgssvikt og frihetsberøvelse. Retningslinjene er ment som et arbeidsverktøy for ulike offentlige instanser som involveres når et barn står i fare for å bli etterlatt i utlandet eller har blitt etterlatt i utlandet. Retningslinjene beskriver hvordan å følge opp barnet ved retur til Norge. Det beskrives hvordan saken skal følges opp i egen instans og ved samarbeid på tvers av offentlige instanser.

Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4¹³

Formålet med retningslinjene er å gi ansatte i barneverntjenesten kunnskap om hvordan de kan iverksette hjelpetiltak på en god og faglig forsvarlig måte. Retningslinjene redegjør for når barneverntjenesten skal iverksette hjelpetiltak, eksempler på ulike tiltak, barns rett til medvirkning og formålet med hjelpetiltak. Retningslinjene kan også være relevant for ansatte i andre instanser som arbeider med å bedre oppvekst- og levekårene til barn og barnefamilier.

Rundskriv 01/2016, Barnevernets håndtering av saker der mindreårige kan være utsatt for menneskehandel¹⁴

Rundskrivet gir retningslinjer for hvordan ansatte i den kommunale barneverntjenesten skal identifisere og gi oppfølging til antatte mindreårige ofre for menneskehandel. Videre omhandles hvilke tiltak barneverntjenesten kan iverksette med hjemmel i barnevernloven, og hvordan barneverntjenesten skal samhandle med andre offentlige myndigheter, særlig politiet, utlendingsmyndighetene og helsetjenesten.

Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten¹⁵ - veileder

Veilederen er laget for å bidra til å heve kompetansen på dette feltet og øke nysgjerrigheten på mulighetene som ligger i et godt samarbeid. Veilederen tar spesielt for seg barnehagens plikt til å gi opplysninger ved alvorlig bekymring for et barn, barnevernstjenestens plikt til å gi tilbakemelding når barnehagen har meldt bekymring, og samarbeid og kommunikasjon mellom barneverntjeneste, barnehage og foreldre.

⁹ <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2005/0002/ddd/pdfv/250231-veileder2.pdf>

¹⁰ Det gjøres oppmerksom på at denne veilederen er fra 2005 og er utdatert, da flere av hjemlene er endret.

¹¹ https://www.bufdir.no/samarbeid_politi_barnevern/

¹² https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/etterlatte_barn/

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retningslinjer-om-hjelpetiltak-jf.-barnevernloven--4-4/id2482116/>

¹⁴ <https://www.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/Barnevern/Rundskriv-menneskehandel.pdf>

¹⁵ <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/til-barnets-beste---samarbeid-mellom-barnehagen-og-barneverntjenesten.pdf>

Veileder til barnevernstjenesten om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold¹⁶

Veilederen er bygget opp etter fasene i en barnevernssak og beskriver hva man særlig bør være oppmerksom på i denne typen saker. Målet er å øke barnevernstjenestens kunnskap og kompetanse om tematikken, og tydeliggjøre når barnevernstjenesten bør samarbeide med andre aktører som for eksempel politi og skole. Det henvises løpende til saksbehandlingsrundskrivet.¹⁷ Familiearbeid og sikkerhetsarbeid er gjennomgående. Veilederen er tett lenket opp mot «Politiet og barnevernstjenesten - Retningslinjer for samarbeid» og «Retningslinjer om etterlatte barn i utlandet». Veilederen inneholder en verktøykasse med samtaleguider, kartleggingsverktøy, maler og caser til bruk i barnevernstjenestens arbeid i disse sakene.

2.2 Utdanningstilbudet

I dette avsnittet ser vi på i hvilken grad utdanningstilbudet innen helse- og sosialfag gir kompetanse om vold i nære relasjoner og tverretattlig samarbeid. Ifølge Opptreppingsplanen mot vold og overgrep mangler både barnevern og familievern kompetanse om vold og overgrep, og en årsak kan være at tilknyttede tema ikke er tilstrekkelig inkludert i de relevante utdanningene (s. 44).

Vi ser på bachelorgradsutdanning (barnevernspedagog og sosionom), mastergradsutdanning (barnevern og sosialt arbeid), relevante videreutdanninger og etterutdanning. Kartleggingen omfatter utdanningsinstitusjoner og kompetansesentre rettet mot barnevernet (RBUP, RKBU og RVTS). Kompetansesentrene mottar tilskudd både fra Helsedirektoratet og Bufdir og har i sitt samfunnsoppdrag et ansvar overfor bl.a. barnevern, helsetjenestene, barnehage og skole. Videreutdanning er definert som utdanning som gir studiepoeng, etterutdanning er definert som utdanningstilbud som ikke gir studiepoeng.

I hvilken grad bachelorgradsutdanningene gir kompetanse om vold i nære relasjoner og tverretattlig samarbeid er kartlagt med utgangspunkt i læringsutbyttebeskrivelser og en gjennomgang av pensumlitteratur (vår 2019) for noen få utdanninger. Gjeldende rammeplaner og de nye nasjonale retningslinjene for helse- og sosialfagutdanningene (RETHOS) er også gjennomgått. De nye nasjonale retningslinjene implementeres for skoleåret 2020/21 og vil ha konsekvenser for organiseringen av utdanningene vi har sett på her, samt at læringsutbyttebeskrivelsene endres.

Også for mastergradsutdanning og videreutdanning for helse- og sosialfag har vi sett på læringsutbyttebeskrivelsene. Når det gjelder etterutdanning som tilbys av kompetansesentrene har disse sendt oss oversikter over kurs om vold i nære relasjoner og tverretattlig samarbeid.

2.2.1 Bachelorutdanning

Barnevernspedagoger og sosionomer er de yrkesgruppene som er hyppigst representert blant ansatte i barnevernet. Barnevernspedagog- og sosionomutdanning tilbys ved de fleste statlige høgskoler og universiteter.

Den nåværende rammeplanen for barnevernspedagoger¹⁸

I den nåværende rammeplanen for barnevernspedagogutdanningen omtales vold og overgrep relativt eksplisitt. Eksempler på dette finner vi bl.a. i beskrivelsen av delemne 3B Klinisk psykologi og psykisk helsearbeid (12 SP) hvor innholdet i emnet skal bidra til at «*studentene tilegner seg kunnskap om kriser og krisebehandling med særlig vekt på barn og unges reaksjoner i vanskelige situasjoner som innebærer*

¹⁶https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aeresrelatert_vold___en_veileder_til_barnevernstjenesten/

¹⁷ <https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/saksbehandlingsrundskrivet/>

¹⁸ Med virkning frem til høsten 2020

rus/vold/overgrep ...». Innholdet delemne 3C Pediatri og sosialmedisin (6 SP) skal sikre at *«studentene tilegner seg kunnskap om kroppslige uttrykk for barnemishandling og omsorgssvikt».*

Det er også andre delemner som skal omhandle tematikker som sannsynligvis også vil ta for seg vold og overgrep i nære relasjoner. Det gjelder for eksempel delemne 1C Sosiologi og sosialantropologi (12 SP), hvor sentrale tema er aktuelle sosiologiske og sosialantropologiske perspektiver, ekskludering og inkludering, herunder diskriminering og rasisme, kriminologi og makt – avmakt, og delemne 3A Generell-, utviklings- og sosialpsykologi (15 SP).

Rammeplanen setter ikke noen absolutte krav til kompetanse om tverretatlig samarbeid. Delemne 5C barnevernstiltak (9 SP) angir bare tverrfaglig og tverretatlig samarbeid i barnevernet som et mulig sentralt tema.

Den nåværende rammeplanen for sosionomutdanning¹⁹

Den nåværende rammeplanen for sosionomutdanningen omtaler også vold og overgrep i nære relasjoner eksplisitt. Delemne 1D Sosialmedisin (6 SP) angir overgrep i familien og voldsofferproblematikk som et av flere sentrale tema. I løpet av delemne 2B Klinisk psykologi og psykisk helsearbeid (6 SP) skal *«studentene tilegne seg kunnskap om ulike problemer hos barn, om barnemishandling, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. De skal utvikle evne til å anvende kunnskapen i vurdering av omsorgssituasjoner.»* Tegn på og konsekvenser av overgrep og omsorgssvikt hos barn og unge er også aktuelle tema innen dette delemnet.

Også andre delemner skal sannsynligvis omtale vold og overgrep, det gjelder for eksempel delemne 2A Generell-, utviklings- og sosialpsykologi (12 SP), og delemne 5B Sosialt arbeid sammen med enkeltpersoner og familier (27 SP).

Med hensyn til tverretatlig samarbeid fastsetter rammeplanen at studentene etter endt utdanning skal *«ha oversikt over hjelpeapparatet og kunne anvende det i arbeidet med å redusere sosiale problemer i samarbeid med andre yrkesgrupper og brukere/klienter».*

Forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger

Forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger stiller krav til at innholdet i utdanningen bidrar til at kandidaten etter endt utdanning *«har kunnskap om helsemessige problemer inkludert omsorgssvikt, vold, overgrep, rus- og sosioøkonomiske problemer og kan identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer. Kandidaten skal kunne sette inn nødvendige tiltak og/eller behandling eller henvise ved behov»* (§2-7).

Med hensyn til tverretatlig samarbeid stilles det krav til utdanningen om at den bidrar til at kandidaten, etter endt utdanning *«kan samhandle både tverrfaglig, tverrprofesjonelt og på tvers av virksomheter og nivåer, og initiere slik samhandling»* (§2-4).

Forskrift om nasjonal retningslinje²⁰ for barnevernspedagogutdanningen

I Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanningen heter det at et formål med utdanningen er at *«kandidaten skal kunne forebygge og avdekke omsorgssvikt og bidra til forsvarlige tjenester»* (§ 2). Utdanningen skal videre bidra til at kandidaten *«har bred kunnskap om omsorgssvikt, overgrep og vold; mulige årsaksforhold, uttrykk og konsekvenser»* (§ 4 e) og *«kan anvende faglig kunnskap til å kommunisere og samarbeide hensiktsmessig med barn, unge og foresatte, og kan samtale med barn om tema som omsorgssvikt, vold og overgrep»* (§ 11 d).

¹⁹ Med virkning frem til høsten 2020

²⁰ Nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanningen er ny og erstatter den nåværende rammeplanen for barnevernspedagogutdanningen med virkning fra og med høsten 2020.

Med hensyn til tverretatlig samarbeid stilles det krav om utdanningen bidrar til at kandidaten «har bred kunnskap om tverrfaglig, tverretatlig og tverrprofesjonelt samarbeid» (§ 10 a) og «kan anvende faglige kunnskap og kompetanse til å initiere og lede tverrfaglig, tverretatlig og tverrprofesjonelt samarbeid» (§ 11 b).

Forskrift om nasjonal retningslinje²¹ for sosionomutdanning

Nasjonal retningslinje for sosionomutdanning stiller krav om at kandidaten «har bred kunnskap om omsorgskompetanse og ulike former for omsorgssvikt» (§7-f), «har kunnskap om og kan gjenkjenne symptomer på vold, fysiske, psykiske og seksuelle overgrep» (§7-g), «kan anvende faglig kunnskap og arbeide tverrfaglig i møte med mennesker som utøver og utsettes for vold og overgrep» og «samtale med barn om tema som omsorgssvikt, vold og overgrep» (§8-i), og «kan finne, vurdere og sette inn tiltak som lindrer og reduserer konsekvensene av vold, overgrep og omsorgssvikt, overfor barn og voksne i alle aldre» (§8-k).

Med hensyn til tverretatlig samarbeid stilles det krav om at kandidaten «har kunnskap om ansvars- og arbeidsfordeling i velferdsforvaltningen, tverrprofesjonelt samarbeid og samspillet mellom offentlig, privat og frivillig sektor» (§4-e) og «kan planlegge, gjennomføre og lede koordinert og tverrprofesjonelt samarbeid mellom ulike tjenester og tjenestenivåer» (§9-f).

Læringsutbyttebeskrivelser og pensumlistene barnevernspedagogutdanning

Gjennom de nåværende rammeplanene ser det ut til at barnevernspedagogutdanningen skal gi både fenomenforståelse og handlingskompetanse når det gjelder vold i nære relasjoner. Imidlertid utgjør de to delemnene hvor vold i nære relasjoner omtales eksplisitt (og også bare er ett av flere tema som skal omtales) til sammen bare 18 studiepoeng, altså en relativt beskjeden del av studiet. Dermed må man også stille spørsmål ved i hvor stor grad de ulike formene for kompetanse relatert til vold og overgrep er dekket.

Rammeplanene gir lærestedene betydelig frihet med hensyn til det faglige innholdet i barnevernspedagogutdanningen. Både NOU 2009:8 og NOKUT (2017) har påpekt den store variasjonen i hvordan barnevernspedagogutdanningen presenteres ved de ulike lærestedene. Utdanningene har fått kritikk for å være for lite fagspesifikk og i for liten grad bygge på oppdatert kunnskap. Røsdal et.al (2017) foretok en gjennomgang av læringsutbyttebeskrivelsene i barnevernspedagog- og sosionomutdanningene og fant ingen åpenbare svakheter i hvor godt studentene forberedes på arbeidet i barneverntjenesten (basert på læringsutbyttebeskrivelsene). De fant likevel bedre samsvar med kompetansebehovene i barneverntjenesten i læringsutbyttebeskrivelsene for barnevernspedagogutdanningen enn for sosionomutdanningen. Begreper knyttet til blant annet tvangsekteskap gjenfant de i liten grad i læringsutbyttebeskrivelsene.

På tilsvarende måte (som i Røsdal et al., 2017) har vi kartlagt i hvilken grad vold i nære relasjoner er referert til i læringsutbyttebeskrivelsene for de enkelte emnene i utdanningene. Vi har inkludert emner hvor læringsutbyttebeskrivelsene omtaler ordene vold, omsorgssvikt, fysiske krenkelsers, psykiske krenkelsers, mishandling, vanskjøtsel, overgrep, seksuelle overgrep, utestengningsmekanismer og mobbing. Kartleggingen ble foretatt våren 2019, altså før de nye nasjonale retningslinjene blir iverksatt. Som kommentert så vil de nye nasjonale retningslinjene bidra til endringer i læringsutbyttebeskrivelsene.

Alle lærestedene omtalte vold i nære relasjoner i læringsutbyttebeskrivelsene, men det var likevel variasjon i hvor mange emner som omtalte temaet. For halvparten av lærestedene var temaet omtalt

²¹ Nasjonal retningslinje for sosionomutdanningen er ny og erstatter den nåværende rammeplanen for sosionomutdanningen med virkning fra og med høsten 2020.

i bare ett emne, mens tre læresteder omtalte temaet i tre-fire emner. Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse har vi ikke funnet beskrevet i noen av læringsutbyttebeskrivelsene.

For fire av utdanningene har vi også gått gjennom pensumlisten. Vi finner et relativt stort antall referanser til temaet, varierende fra fem til åtte. For én av høgskolene finner vi fem referanser i pensumlisten, til typer av vold som ikke var nevnt i læringsutbyttebeskrivelsene. Ved den samme høgskolen ble også vold og overgrep kun omtalt i læringsutbyttebeskrivelsene for ett emne. For en av de andre høgskoler finner vi også referanser i pensumlisten til typer av vold som ikke var nevnt i læringsutbyttebeskrivelsen. Det kan tyde på at temaet kan være bedre dekket enn det læringsutbyttebeskrivelsene gir inntrykk av. Videre kan det også tenkes (uten at vi har kontrollert for dette) at vold i nære relasjoner er omtalt under andre «overskrifter», f.eks. under flerkulturelt arbeid (jf. andre måter å oppfatte forholdet mellom foreldre/barn, eldre/ynge, kvinner/menn, andre grensesettingsformer og oppdragermåter som kan medføre bruk av vold i oppdragelsen).

Vi har også sett på i hvilken grad tverretatlig samarbeid er omtalt i læringsutbyttebeskrivelsene. Her har vi inkludert alt som vi skjønnsmessig har tolket som tverretatlig samarbeid, dette omfatter ikke tverrfaglig og tverrprofesjonelt samarbeid. For de fleste utdanningene finner vi omtale av tverretatlig samarbeid eller relaterte tema. Beskrivelser vi har tatt med her er «organisasjonens/institusjonens plass i et større nettverk av velferdstjenester», «tverrfaglig og tverretatlig samarbeid», «ha kunnskap om tverrfaglig samarbeid mellom etater som har ansvar i barn og unges oppvekst med vekt på barnehage, skole og barnevern» mm.

I pensumlistene finner vi imidlertid ingen referanser knyttet til tverretatlig samarbeid, for de fire utdanningene vi har sett på.

Læringsutbyttebeskrivelser og pensumlister sosionomutdanning

Røsdal et al (2017) fant at læringsutbyttebeskrivelsene for sosionomutdanningen samsvarte med deler av kompetansebehovene i barneverntjenesten, men i varierende grad. Begreper knyttet til blant annet tvangsekteskap var i liten grad inkludert i læringsutbyttebeskrivelsene.

Vi finner i vår gjennomgang at de fleste sosionomutdanningene omtaler både vold i nære relasjoner og tverretatlig samarbeid i læringsutbyttebeskrivelsene. Heller ikke for sosionomutdanningen finner vi noen eksplisitte referanser til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse, men vi finner noen referanser til et minoritetsperspektiv på vold i nære relasjoner.

For alle de fire utdanningene vi har sett gjennom pensumlistene for, finner vi referanser til vold, men ikke like mange som for barnevernspedagogutdanning, med unntak av en utdanning som har hele 13 litteraturreferanser om temaet. Vi finner én referanse i de fire pensumlistene knyttet til tverretatlig samarbeid: «Et livsviktig puslespill. Med barnet i sentrum av tverretatlig utredning» (Andersen og Andersen, 2014).

2.2.2 Mastergradsutdanning

De fleste institusjonene tilbyr også mastergrad innen sosialfag. Master i barnevern omfattes ikke av de nasjonale føringene beskrevet over. Fase 3 i RETHOS vil omfatte mastergrad. Røsdal et al., (2017) fant at læringsutbyttebeskrivelsene for mastergradsutdanning samsvarte med deler av kompetansebehovene i barneverntjenesten, men i varierende grad. Begreper knyttet til blant annet tvangsekteskap var i liten grad inkludert i læringsutbyttebeskrivelsene.

NIFU har også sett på i hvilken grad læringsutbyttebeskrivelsene for mastergrader i sosialt arbeid (som også inkluderer mastergradsutdanninger i barnevern) referer til det aktuelle temaet. Vi finner bare to

utdanninger som omtaler vold i nære relasjoner i læringsutbyttebeskrivelsene. Det kan se ut som om mastergradsutdanning er rettet mot forskningskompetanse, og ikke i samme grad fenomenforståelse, handlingskompetanse og samhandlingskompetanse. Dette samsvarer med resultatene til Røsdal et.al. (2017) hvor man fant at læringsutbyttebeskrivelsene «*adresserer, naturlig nok, et mer teoretisk og analytisk perspektiv innenfor tematikken/fagområder de adresserer, enn hva tilfellet er for bachelorutdanningene*».

Vi har også sett gjennom pensumlistene for 9 mastergradsutdanninger, og av disse hadde 6 av utdanningene referanser til litteratur om vold og to av utdanningene hadde referanser til litteratur om tverretatlig samarbeid.

2.2.3 Videreutdanning

Det er per i dag ingen nasjonale føringer for videreutdanning i sosialfag, men fase 3 i RETHOS vil omfatte videreutdanning. En tidligere kartlegging av tilbud og behov for etter- og videreutdanning om vold og overgrep (Bufdir 2016) ved universiteter og høyskoler identifiserte 8 særlig relevante videreutdanninger (ikke medregnet mastergrad og inaktive studier) og over 20 studier med tilgrensende tematikk. Kartleggingen fant gjennomgående svakt fokus på voldsutøvere, og kanskje særlig barn og unge, og konkluderte med at dette kunne styrkes i pensum og undervisning. Forebyggingsperspektivet var generelt svakt representert i pensum og undervisning.

Videre fant man at former for vold og overgrep som i større grad treffer avgrensede grupper av barn og unge, slik som tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller æresrelatert vold, i stor grad ble definert som separate tema og ikke integrert i omtalene og diskusjonene av vold og seksuelle overgrep i generell forstand, og det ble stilt spørsmål ved om slike oppdelinger er hensiktsmessige.

Så langt vi kan se (se tabell 2 og 3 i Vedlegg) er det bare kommet til et nytt videreutdanningstilbud etter denne kartleggingen referert til over, som omtaler vold i nære relasjoner i læringsutbyttebeskrivelsen; OsloMet tilbyr fra 2016 en ny nettbasert videreutdanning; Videreutdanning i seksuell helse og seksualitetsundervisning (30 SP), som gir kompetanse om seksuelle overgrep.

Tverretatlig samarbeid

Bufdirs kartlegging (2016) omfattet ikke tverretatlig samarbeid. Vår kartlegging har funnet et kurs ved USN spesielt innrettet mot denne tematikken: Organisering og samordning av kommunale tjenester (10 SP). I tillegg har vi funnet fem videreutdanninger som omtaler dette i læringsutbyttebeskrivelsene.

2.2.4 Etterutdanning

Etterutdanning er kortere utdanningstilbud som ikke gir formell kompetanse i form av studiepoeng. Det er i hovedsak kompetanse-/ressurssentrene som tilbyr denne type utdanning, og de var ikke med i den tidligere kartleggingen til Bufdir (2016). Tabell 7 i vedlegget gir en (ikke uttømmende) oversikt over etterutdanninger og kurstilbud fra RBUP/RKBU/RVTS.

Tverretatlig samarbeid

I tillegg til kursene i tabell 7, har vi også mottatt informasjon fra RBUP øst-sør om flere spesialistutdanninger rettet mot ulike utdanningsgrupper, både barnevernspedagoger og sosionomer, som blant annet gir kompetanse i tverretatlig samarbeid.

2.3 Pågående kompetansehevingsplaner og kompetansetiltak i barnevernet om vold og overgrep i nære relasjoner

Det er etablert en rekke ulike kompetansetiltak i regi av Bufdir/Bufetat, kompetansesentrene og Fylkesmannen. Dette avsnittet gir en oversikt over pågående kompetansehevingsplaner og kompetansetiltak, samt øvrige strukturer for opplæring (kompetansesentrene, fylkesmenn m.m.). Oversikten er ikke uttømmende, men presenterer et utvalg av de viktigste strukturene og de største satsingene. Kompetansestrategien for det kommunale barnevernet (2018-2024).²²

Høsten 2017 lanserte regjeringen Mer kunnskap – bedre barnevern, en ny kompetansestrategi for kommunalt barnevern. Kompetansestrategien gjelder for perioden 2018–2024 og består av fem tiltaksområder:

1. Bufdir har etablert fire nye videreutdanninger, og tilbyr nå til sammen seks videreutdanninger, primært til ansatte i kommunalt barnevern. Videreutdanningene tar for seg temaer som barnevernledelse, veiledning, juss, vurdering av barnets beste, relasjonskompetanse og minoriteter. De fleste videreutdanningene involverer noe kunnskap om vold og overgrep.
2. I Bufdir har etablert to etterutdanningstilbud: Tjenestestøtteprogrammet og et opplærings-tilbud om barn og familier med minoritetsbakgrunn. Tilbudene skal gjennomføres av alle ansatte i tjenesten samtidig, og baserer seg på en blanding av forelesninger, gruppearbeid og refleksjoner knyttet til å utvikle god praksis i henholdsvis undersøkelses- og hjelpetiltaksarbeid samt arbeid med minoritetsfamilier. Vold og overgrep er ikke et stort tema i Tjenestestøtteprogrammet, men er mer framtrædende i opplæringstilbudet om minoriteter.
3. Det er etablert et nytt styringssystem for innholdet i helse- og sosialfaglige profesjonsutdanninger. Det nye styringssystemet har som mål at utdanningene selv, tjenestene og brukerne får økt innflytelse på det faglige innholdet i utdanningene. Det er utarbeidet både en felles forskrift og retningslinjer med utgangspunkt i tjenestenes og brukernes kompetansebehov, og Bufdir har deltatt i arbeidet rettet mot barnevernspedagogutdanningen. Flere av retningslinjene inneholder læringsutbyttebeskrivelser om vold og overgrep.
4. Bufdir har fått i oppdrag å utrede behov for og innretting av mastergrad, kompetansekrav og autorisasjon for arbeid i barnevernet. Anbefalingene fra denne utredningen er nærmere beskrevet nedenfor (se avsnitt 2.5.1).
5. Kompetansestrategien omfatter etablering av kommunale læringsnettverk og veiledningsteam til kommuner med høy risiko for svikt i tjenesten. Ingen av tiltakene er direkte rettet mot arbeid med vold og overgrep, men vold er nevnt som tema i noen av læringsnettverkene etablert av kommunene.

2.3.1 Barne-, ungdoms- og familieetaten

Spisskompetansemiljøene i Bufetat

Spisskompetansemiljøene i Bufetat ble etablert for å sikre at erfarings-, og brukerbasert kunnskap inkluderes i etatens fag- og kompetanseutvikling. Spisskompetansemiljøene har et nasjonalt ansvar for opplæring, kvalitetssikring og veiledning for faglig praksis i tjenestene på sine fagområder. Spisskompetansemiljøene gir opplæring til regionale ressursmiljøer som igjen har ansvar for å bistå i

²² <https://www.regjeringen.no/contentassets/6e31905299774f5681d57311e284d519/bedre-barnevern.pdf>

fagutvikling og implementering på regionalt nivå, og gi opplæring til alle enheter og kontorer i regionen. Den tredelte kompetansemodellen med spisskompetansemiljø på nasjonalt nivå, ressursmiljø på regionalt nivå og enheter på lokalt nivå har som mål å sikre at hele etaten har grunnkompetanse og skal kunne tilby barn og familier et godt tilbud.

Bufetat har et spisskompetansemiljø for familievernets arbeid med vold i nære relasjoner, men det finnes ikke et tilsvarende miljø for barnevernets arbeid med vold (se kapittel 3.2.1).

Traumesensitivt barnevern

Miljøpersonalets forståelse av hva vold og overgrep gjør med barn og unge er viktig. De siste årene har traumebevisst omsorg gitt kunnskap, forståelse og bedre verktøy for å kunne gi omsorg og behandling til voldsutsatte barn og unge, gjennom kompetansehevingsprogrammet Handlekraft. Tilnærmingen er implementert eller i gang med implementering i alle barneverninstitusjoner. Her pågår både veiledning i forståelsesrammen trygghet, relasjon og reguleringsstøtte og opplæring i metodikk som støtter opp til forståelsen. Dette er viktig både for kompetanseheving, faglig oppdatering og det å etablere felles forståelse i praksisarbeidet. Bufetat region sør har også utarbeidet et kompetansehevingsprogram for beredskaps- og familiehjem om æresrelatert vold.

2.3.2 Fylkesmannsembetene

Fylkesmannsembetene har en viktig rolle i implementeringen av statlige tiltak overfor kommunene. Fylkesmannsembetene arrangerer blant annet jevnlig samlinger for barnevernledere og velger ut aktuelle kommuner som kan motta tiltak. I tillegg gir Fylkesmannen råd og veiledning for kommuner i etterkant av tilsyn dersom det er behov for det.

2.3.3 RBUP/RKBU

De regionale kunnskapssentrene om barn og unge (RKBU) og Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP Øst og Sør) drives med tilskudd fra Helsedirektoratet og Bufdir. Sentrene driver forskning, formidling, tjenestestøtte og kompetanseheving, også rettet mot barnevernet. Se nærmere beskrivelse av sentrene i sektorrapport fra Helsedirektoratet, i del 1 (Kunnskaps og kompetansesentrene).

Fra RBUP og RKBU-ene har vi fått informasjon om fire relevante kompetansehevingstiltak i deres regi:

- Child Parent Psychotherapy for BUP og statlig barnevern.
- ABC Attachment Biobehavioral Catch-up.
- Kurs: Vold i nære relasjoner i minoritetsfamilier.
- Våre erfaringer endrer kroppen – perspektiver på tidlige barndomserfaringer og sykdomsutvikling.

2.3.4 Regionale kunnskapssentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS)

RVTS drives gjennom tilskudd hovedsakelig fra Helsedirektoratet, men har også barnevernet og andre sektorer i sin målgruppe. Se nærmere beskrivelse av sentrene i sektorrapport fra Helsedirektoratet, i del 1 (Kunnskaps og kompetansesentrene).

RVTS-ene driver et stort antall kompetansehevingstiltak og veiledningstilbud. Det dreier seg for eksempel om opplæringsprogram, ressursgrupper, nettverk og grupper, samarbeidsprosjekt, nettbaserte kurs, nettsider, veiledende materiell mm. Et utvalg av kompetansehevingstilbud i regi av RVTS-ene presenteres i tabell 7 i Vedlegg.

2.3.5 Konsultasjonsteam

Tverretatlige konsultasjonsteam hvor ansatte i offentlige tjenester og privatpersoner som har bekymring for vold eller overgrep mot barn kan få råd og veiledning. Teamene er forankret ulike steder, de er kommunale, interkommunale eller i regi av Barnehus. RVTS Vest har i særlig grad bidratt med å etablere lokale team.

Ordningen er nylig evaluert (Tonheim et al., 2019). Evalueringen viser at det er langt færre team enn kommunene rapportering i KOSTRA antydte (mellom 30 og 40 team). De alle fleste er etablert av RVTS Vest eller Barnehus, og to i Bufetat. Teamene har til dels forskjellig sammensetning. Teamene ser også ut til å ha forskjellige målgrupper: Mens ulike instanser benytter seg av lokale team, er det barneverntjenesten som i størst grad bruker teamene ved Barnehus. I RVTS modell er det tanken at teammedlemmene skal ha en rolle i kompetanseheving lokalt, noe som kan være krevende å få tid til i praksis. Teamene ser ut til å ha hovedsakelig tre sakstyper: «gråsonesaker» (hvor man er usikre på hva det dreier seg om), mistanke om vold/overgrep og svært kompliserte saker (som ofte har vært i tjenesteapparatet over lengre tid). Rådsøkerne i de langt fleste tilfeller godt fornøyd med rådene de får, noe forskerne mener gir grunnlag for å videreføre ordningen. Det bør imidlertid klargjøres bedre, gjennom nasjonale føringer fra myndighetenes side, hvor teamene skal forankres, hvilke problemstillinger teamene skal befatte seg med og RVTS-enes og Barnehusenes rolle videre. Evalueringen peker også på at det synes å være behov for større kunnskap i tjenestene om opplysningsplikten til barnevernet og avvergeplikten.

2.3.6 Nasjonalt utviklingscenter for barn og unge (NUBU)

NUBU driver forskning, utvikling, implementering og kvalitetssikring av familie- og nærmiljøbaserte behandlingsmetoder for barn og unge med aggresjons- og voldsproblematikk, og sammensatte problemer (komorbiditet). NUBU har ansvar for opplæring, veiledning og kvalitetssikring av metodene FFT, MST; MST-CAN og TFCO. Dette gjelder både grunnopplæring og vedlikeholdsopplæring for alle veiledere og terapeuter som er involvert i metodene. Strukturer for kompetanseheving er utviklingsseminarer og struktur for kontinuerlig videreutvikling av teamenes kompetanse. NUBU har også ansvaret for å utvikle, implementere og kvalitetssikre metoder som kan hjelpe familier med barn som har – eller står i fare for å utvikle – alvorlige atferdsproblemer. Dette gjelder blant annet PMTO og TIBIR.

2.4 Barnevernets behov for kompetanse om vold og overgrep

2.4.1 Kompetansebehov for ansatte i det kommunale barnevernet

Kommunalt barnevern er barnevernets førstelinje, og må derfor ha tilstrekkelig kompetanse til å identifisere barn og familiers utfordringer og behov, og sette inn og følge opp tiltak som bidrar til positiv endring og utvikling. Bufdir har tidligere beskrevet barnevernstjenestens kompetansebehov knyttet til vold og overgrep slik:

«Barnevernstjenesten har et særskilt ansvar for å beskytte og støtte barn som opplever omsorgssvikt og ulike former for vold og overgrep. Barnevernsarbeidere må benytte sin kunnskap om vold, ulike former for omsorgssvikt og konsekvenser av omsorgssvikt, herunder traumer, til å identifisere barn som lever under slike forhold og igangsette nødvendige tiltak og samarbeid med andre instanser. Å etablere et samarbeid med barn og unge i disse situasjonene er sentralt, og kan kreve særskilt kompetanse fordi barna er i en særlig utsatt og sårbar situasjon. Det er viktig at barnevernsarbeideren kan benytte en traumesensitiv tilnærming til både barn og foreldre. I tillegg bør tjenesten samlet sett inneha en kompetanse knyttet til å gjennomføre tiltak rettet mot aktuelle utfordringer i familien. Det finnes videre en rekke nasjonale kompetansemiljøer for ulike former for vold som er lavfrekvent, som

barnevernstjenesten kan samarbeide med, f.eks. det nasjonale kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse» (Bufdir, 2018).

Barnevernet har ofte en viktig rolle som koordinator for oppfølging og samarbeid rundt barn og foreldre. Dette krever at barnevernsarbeidere kjenner til tilgrensende tjenester og deres mandat. Det er nødvendig for at barnevernsarbeideren skal kunne identifisere tidspunkter og problemstillinger i arbeidet hvor andre tjenester bør trekkes inn og hvor det bør iverksettes et forpliktende samarbeid. I samarbeidet må barnevernsarbeideren kunne kommunisere om faglige problemstillinger, analyser og konklusjoner med andre tjenester. De må også ha kompetanse til å lede et slikt samarbeid til det beste for barn og familier.

2.4.2 Kompetansebehov for ansatte i det statlige barnevernet

Bufdir beskriver i en ny rapport at «Barn plasseres i barneverninstitusjoner fordi verken hjelpetiltak i hjemmet eller fosterhjem er tilstrekkelige tiltak for å møte barnas behov. Dette innebærer at barna i institusjonsbarnevernet ofte har store og sammensatte utfordringer. En del av barna som plasseres kan være traumatiserte som følge av omsorgssvikt, uheldige samspills- og tilknytningsforhold, overgrep eller vedvarende stress og generell utrygghet mv» (Bufdir, 2019).

De ansatte må derfor ha kompetanse til å ivareta barn og unge som er utsatt for vold og overgrep, og de må forstå hvordan dette påvirker barn og benytte denne kompetansen til å tilpasse omsorgs- og endringsarbeidet. Dette er særlig viktig ved bruk av tvang.

De ansatte ved institusjonen må ivareta barnas helhetlige behov. Dette krever at barnevernsarbeidere kjenner til relevante tjenester og deres mandat, og at de kan iverksette et forpliktende samarbeid der det er nødvendig. I likhet med de kommunalt ansatte må også de institusjonsansatte kunne kommunisere om faglige problemstillinger, analyser og konklusjoner med andre tjenester.

Dersom barnevernstjenesten mener det er behov for tiltak fra andrelinjetjenesten, vil det være Bufetats regionale enheter for inntak og nasjonalt inntaksteam (NIT) som er ansvarlig for å finne egnet tiltak til barnet. Det forutsetter kunnskap om vold og overgrep, og hvilke tiltak som best er egnet for disse barna. De statlige tiltakene som settes inn overfor det enkelte barn må være tilpasset og gi nødvendig hjelp til barnets beste.

2.5 Kompetansegap

Kartleggingen viser at tematikken «vold og overgrep i nære relasjoner» er bredt omtalt i lover, regler, rundskriv og veiledere. Tematikken er også omtalt i utdanningsstrukturene som finnes. Det finnes også en rekke kompetansehevingstiltak som tar for seg vold og overgrep i nære relasjoner og det finnes flere planer for nye tiltak.

Det er ingen føringer om kompetanse om vold i nære relasjoner hverken i statlig- eller kommunalt barnevern. Dermed finnes det ingen krav til formell kompetanse for ansatte i barnevernet (statlig eller kommunalt). Det stilles imidlertid krav til at kompetansen og kunnskapen skal være på et slikt nivå at barnevernet evner å gi barnet den beskyttelse og oppfølging det har krav på i henhold til barnevernloven og FNs barnekonvensjon.

Fra beskrivelsene i kapittel 2.2 av kompetansebehovet i barnevernet fremkommer behovet for fenomenkompetanse, handlingskompetanse og samhandlingskompetanse, som særlig viktig. Hva gjelder handlingskompetanse så nevnes både samhandling med barn og familier, vite hvordan man skal forholde seg barn med traumer og evne til å iverksette tiltak, som vesentlige kompetanser. Som ansatt i barnevernet vil også samhandlingskompetanse være av stor betydning. Barnevernsansatte vil ofte få en form for koordineringsrolle i saker som involverer flere tjenester, og det vil dermed være

svært viktig å kunne etablere forpliktende samarbeid. Samarbeidskompetanse vil også bety kompetanse til å diskutere utfordringene rundt en sak/et barn/ en familie med andre tjenester og etablere en felles problemforståelse.

Pedagogiske virkemidler (rundskriv og veiledere) gir råd som kan bedre både handlingskompetanse og samhandlingskompetanse, gjennom informasjon til ansatte om hvordan de bør håndtere gitte situasjoner.

Ifølge opptrappingsplanen mot vold og overgrep mangler barnevernet kompetanse om vold og overgrep. En årsak kan være at dette temaet ikke er tilstrekkelig inkludert i de relevante utdanningene. En gjennomgang av beskrivelsen av læringsutbyttet til de relevante utdanningene viser imidlertid at nesten alle barnevernspedagogutdanninger (bachelorgrad) omtaler både vold i nære relasjoner og tverretattlig samarbeid i sine læringsutbyttebeskrivelser. Det er imidlertid viktig å understreke at negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold omtales i mindre grad.

Med utgangspunkt i gjennomgangen av læringsutbyttebeskrivelser er det likevel vanskelig å si noe om til i hvilken grad tematikken faktisk omtales i undervisningen. Imidlertid er et nytt styringssystem for helse- og sosialfaglige utdanninger under implementering (RETHOS, som også beskrevet tidligere i dette kapitlet), og dette vil sannsynligvis bidra til endringer i hvordan og til i hvilken grad tematikken belyses gjennom disse utdanningene.

Selv om strukturene ser ut til å legge til rette for tilgang til relevant kompetanse og kompetanseheving, fremheves kompetansemangler i barnevernet i en rekke dokumenter og rapporter (se f.eks. Bufdir, 2018; NOU 2017: 12 «Svikt og svik»; Opptrappingsplanen mot vold og overgrep; Helsetilsynet, 2019). I disse dokumentene pekes det som regel på manglende kompetanse innen spesifikke områder relatert til vold og overgrep, slik som voldsproblematikk innenfor minoritetsgrupper, seksuelle overgrep og hvordan se mulige sammenhenger mellom rus og psykiatri og vold og overgrep. Mer generelt pekes det også på manglende fenomenkompetanse, f.eks. manglende evne til å identifisere omsorgssvikt, samt manglende evne til å vurdere konsekvenser for barnet ved omsorgssvikt (f.eks. Bufdir, 2018 og Røsdal et al., 2017). Manglende handlingskompetanse løftes også frem, særlig når det gjelder å snakke med barn om vold og overgrep, noe som også handler om manglende evne å ta barnas historier i betraktning når tiltak eventuelt iverksettes (f.eks. Helsetilsynet, 2019). Manglende kompetanse når det gjelder å dokumentere gangen i en sak fremheves også relativt ofte (Helsetilsynet, 2019).

Behov for samhandlingskompetanse og betydningen av denne fremheves også i kapittel 2.2. Likevel finnes det flere utredninger og evalueringer som peker på mangler i denne kompetansen (se f.eks. Sentio Research, 2018 og Tonheim et al, 2019).

Med utgangspunkt i kartleggingen av strukturer som foreligger her og kompetansebehovene slik de er skissert i kapittel 2.2, er det noe utfordrende å identifisere åpenbare kompetansegap. Strukturer for tilgang til kompetanse, sikring av tilstrekkelig kompetanse og kompetanseheving virker å være på plass. Likevel pekes det altså stadig på kompetansemangler i barnevernet. Årsaksbildet er sannsynligvis svært sammensatt og komplekst. En del av bildet kan være, som nevnt ovenfor at både de juridiske virkemidlene og pedagogiske ikke er nok konkrete – bl.a. stilles det ikke noe krav til barnevernsfaglig utdanning for å jobbe i barnevernstjenesten. Videre kan det tenkes at innholdet i utdanningene er for tilfeldig og uforutsigbart og at tilbudet om kompetanseheving også blir for tilfeldig, selv om det er omfattende.

Bufdir (2019) har imidlertid utredet mulige (og svært konkrete) tiltak for å imøtekomme kompetansemanglene.

2.5.1 Forslag om fremtidige tiltak

Som en del av kompetansestrategien for det kommunale barnevernet har Bufdir fått i oppdrag å utrede nye tiltak med mål om å heve kompetansen i barnevernet. Utredningen omfatter både statlig og kommunalt barnevern (Bufdir, 2019).

Vi omtaler ikke samtlige anbefalte tiltak nedenfor, men fokuserer på de som kan ha konsekvenser for de ansattes kompetanse om vold og overgrep.

Bufdir anbefaler at det innføres en ny modell med to masterutdanninger som er særlig relevant for arbeid i barnevernet, og for arbeid med sårbare barn og unge generelt.

Den ene av disse bør være en femårig integrert master i barnevern. Bufdir mener at en enhetlig femårig integrert masterutdanning for barnevernspedagoger vil ivareta barnevernets behov for kompetanse gjennom å skape en tydeligere og mer forutsigbar kjernekompetanse og gi bedre faglig progresjon, grunnlag for skikkethetsvurderinger og praksisnærhet.

Den andre masterutdanningen bør være en toårig master i barnevernsarbeid for andre relevante yrkesgrupper, som sosionomer og vernepleiere. En slik mastergrad vil ivareta behovet for tverrfaglighet, samtidig som den vil gi nødvendig kunnskap om barnevern. De som utdannes med en slik mastergrad vil kunne arbeide i barnevernet på lik linje med barnevernspedagoger.

Direktoratet anbefaler videre at begge mastergradene inkluderer en avsluttende nasjonal eksamen i juss, både for å legge til rette for økt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og for å sikre at de uteksaminerte har tilstrekkelig juridisk kompetanse.

I dag er det mange barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere som ikke har vært i en barnevernstjeneste eller -institusjon før deres første arbeidsdag. Bufdir foreslår derfor at det stilles krav om at barnevernstjenester og -institusjoner skal tilby veiledet praksis, etter modell fra spesialisthelsetjenesten. Alternativt bør universiteter og høyskoler få midler til å etablere praksis-samarbeid med barnevernstjenester- og institusjoner, slik at de har anledning til å sikre seg et tilstrekkelig antall praksisplasser. I tillegg bør det innføres en ordning med veiledet førsteår for nyansatte i barnevernet, og at det vurderes å unnta disse nyansatte visse oppgaver i dette første året.

For å sikre høy kompetanse i barnevernet anbefaler Bufdir at det innføres et generelt krav til de kommunale barnevernstjenestene om at 80 prosent av de ansatte må ha en relevant kompetanse rettet mot arbeid med barn og unge på masternivå. Saksbehandlings- og tiltaksoppgavene krever høyere analytisk kompetanse og en større bredde i kunnskap enn det som er mulig gjennom en treårig bachelorgrad. Bufdir foreslår i tillegg en forsøksordning med utprøving av ulike modeller for bedre tilgang til psykologfaglig og juridisk kompetanse i barnevernstjenesten.

For ledere i barnevernstjenesten vil direktoratet avgrense relevant mastergrad til femårig master i barnevern eller master i barnevernsarbeid. Dette skyldes at ledere har et særlig faglig ansvar og derfor bør ha kompetanse innen barnevernets kjerneområder – som juss og barns utvikling og omsorgsbehov – for å kunne fatte gode vedtak.

Som en overgangsordning anbefaler Bufdir at dagens ansatte og ledere får tilbud om videreutdanning for å oppfylle fremtidig krav om mastergrad. De bør også kunne bestå en nasjonal eksamen i juss. Direktoratet beskriver at overgangsordningen kan ha en varighet på ti år, men dette kan kortes ned dersom det er tilstrekkelig tilbud av videreutdanninger og studieplasser på de nye mastergradene.

Når det gjelder barnevernsinstitusjoner anbefaler Bufdir at det innføres krav om at de ansatte i barnevernsinstitusjoner som hovedregel må ha relevant høyere utdanning. Institusjonsleder bør ifølge

Bufdir ha en mastergrad, samt bestå nasjonal eksamen i juss. Det vil sannsynligvis være behov for en lengre overgangsperiode også her, hvor institusjonene kan bygge opp slik kompetanse. Samtidig bør det ansettes enda flere personer med mastergrad.

Samlet sett vil disse tiltakene gi barnevernet bedre forutsetninger for å opparbeide seg nødvendig kompetanse om vold og overgrep, selv om tiltakene ikke direkte berører disse temaene.

Kostnadene knyttet til de anbefalte tiltakene er skissert i Oslo Economics (2019) sin samfunnsøkonomiske analyse. De finner at tiltakene er samfunnsøkonomisk lønnsomme. Kostnadene fremkommer i tabell 1.²³

Tabell 1. Årlige kostnader ved innføring av direktoratets anbefalte tiltak. Mill. 2019-kr (ekskludert skattefinansieringskostnader).

2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
60	96	287	392	480	501	567	605	629	650	662	678

²³ Dette inkluderer også innføring av en autorisasjonsordning for barnevernspedagoger og sosionomer i barnevernet etter modell fra helsesektoren og en ordning med faste advokater på barnevernsfeltet.

3. Familievern (Bufetat)

Familievernet er (i henhold til lov om familievernkontorer § 1) en spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt, og som drives av en statlig regional familievernmyndighet eller den som statlig regional familievernmyndighet inngår avtale med om drift av familievernkontor (lov om familievernkontor § 2).

Familievernkontorene skal gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien.

Familievernkontorene skal foreta mekling etter lov om ekteskap § 26 og barneloven § 51.

Familievernkontorene bør også drive utadrettet virksomhet om familierelaterte tema. Dette kan bestå av veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum.

Ett av de overordnede målene for familievernkontorene er å gi et landsdekkende og likeverdig tilbud til familier hvor det forekommer vold.

Familier, par eller enkeltpersoner kan henvende seg direkte til et familievernkontor. Lege, psykolog, medisinsk eller sosial institusjon eller offentlig myndighet kan henvise klienter til familievernkontor.

Familievernet er underlagt Bufetat og i Norge finnes det 42 familievernkontor.

3.1 Føringer for kompetanse om vold i nære relasjoner og tverretatlig samarbeid innen familievern

En fagutviklingsplan for familievernets prioriterte områder ble vedtatt i Bufetat i 2017, hvor vold inngår som ett av flere satstingsområder. Dette betyr at Bufetats regioner forplikter seg til å tilrettelegge for, og å følge opp, systematisk fagutvikling og kompetanseheving på arbeid med vold ved kontorene. Et prioritert område i fagutviklingsarbeidet er å bygge gode strukturer for varig fagutvikling, og sikre at alle ansatte ved familievernkontorene har avdekkings-, kartleggings- og håndteringskompetanse. Det er variasjoner i grunnkompetanse, handlingskompetanse og behandlingskompetanse på vold i familievernet per dags dato.

NOVA holder på med, på oppdrag fra Bufdir, en større studie av familievernets arbeid med vold, hvor det også ses på strukturer for kompetanseheving. Første rapport lanseres våren 2020.

I lov om familievernkontorer § 9 og 10 omtales behov for tverretatlig samhandlingskompetanse. Her står bl.a.: «Fagpersonell ved familievernkontor skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som bør føre til tiltak fra den kommunale helse- og omsorgstjenesten eller sosialtjenesten, og skal av eget tiltak gi den kommunale helse- og omsorgstjenesten og sosialtjenesten opplysninger om slike forhold» (§ 9) «Fagpersonell ved familievernkontor skal i sitt arbeid være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten» (§ 10).

3.2 Strukturer for kompetanseheving, kompetansehevingsplaner og pågående kompetanseutviklingstiltak

Det er etablert et nasjonalt spisskompetansemiljø (SKM) i region Øst for familievernets arbeid med vold i nære relasjoner. Alle spisskompetansemiljøene i Bufetat skal ha sin arbeidsplass i en enhet som yter tjenester på det relevante fagområdet. Dette spisskompetansemiljøet er organisatorisk forankret som en del av Familievernkontoret Enerhaugen.

SKM vold har ansvar for fagutvikling og kvalitetssikring av kunnskapsbasert praksis i tjenesten, og er dermed en viktig, strukturell grunnpilar i arbeidet med systematisk kompetanseheving i tjenesten.

SKM vold skal bidra til å styrke og videreutvikle familievernets tilbud til foreldre og omsorgspersoner som utøver og/eller utsettes for vold og barna deres.

I tillegg er det etablert regionale ressursmiljøer, hvor dedikerte nøkkelpersoner har et ekstra ansvar for å prioritere, igangsette og opprettholde fagutviklingsarbeid lokalt. Det arrangeres regionale samlinger hvor nøkkelpersonene fra de ulike kontorene deltar, for å diskutere erfaringer og muligheter i fagutviklingsarbeidet.

Digital veileder

Et verktøy som skal understøtte fagutviklingen er en ny digital veileder for familievernets arbeid med vold i nære relasjoner, som er gjort tilgjengelig for tjenesten i 2019. Veilederen beskriver god praksis knyttet til avdekkings-, kartleggings- og håndteringskompetanse, i tillegg til anbefalte strukturer, rutiner og liknende som må foreligge på kontornivå. Kontinuerlig oppdatering av veilederen vil være et viktig bidrag inn i fagutviklingen. Veilederen videreutvikles i 2019, med fokus på god praksis for behandling av vold i de saker som faller inn under tjenestens mandat og ved de kontorer som har rammer og forutsetninger for å ha et behandlingstilbud til familier med voldsproblematikk.

Grunnkurs om vold i nære relasjoner i tjenesten

Som en del av systematisk kompetanseheving har SKM vold i oppdrag å planlegge, legge til rette for å gjennomføre grunnkurs om vold i nære relasjoner i tjenesten. Dette skal sikre at alle ansatte har en felles grunnforståelse om vold. Dette arbeidet er startet opp i 2018.

Videreutvikling av familievernets arbeid med æresrelatert vold

Spisskompetansemiljøet på vold i nære relasjoner har, på oppdrag fra Bufdir, utarbeidet anbefalinger om hva familievernets rolle og mandat bør være i arbeid med æresrelatert vold. De har også anbefalt områder for videreutvikling av kompetanse på dette området i tjenesten. Bufdir følger opp disse anbefalingene, i samarbeid med SKM vold. Det gjennomføres også et samarbeidsprosjekt mellom Stovner politistasjon og Enerhaugen familievernkontor om arbeid med æresrelatert vold. Prosjektet evalueres, og dersom det er gode resultater skal tilbudet videreutvikles.

Opplæring i metoden Enkel og effektiv aggresjonskontroll (EEA)

Som en del av styrkingen av familievernets tilbud til unge med volds- og aggresjonsproblematikk, og deres familier, testes metoden Enkel og effektiv aggresjonskontroll ut i familievernet i perioden 2018-2021. Utprøvingen evalueres i denne perioden, og dersom evalueringen viser gode resultater kan det bli aktuelt å implementere tilbudet i tjenesten på nasjonalt nivå.

ATV – Alternativ til Vold

Det er inngått en samarbeidsavtale mellom Alternativ til Vold (ATV) og Bufdir, for å styrke familievernets kompetanse på arbeid med vold i nære relasjoner, i tillegg til å legge til rette for godt lokalt samarbeid i enkeltsaker. Det er inngått lokale samarbeidsavtaler mellom familievernkontorer og ATV-kontorer, der de geografiske forholdene legger til rette for samarbeid. Et sentralt element i samarbeidet på både lokalt, regionalt og nasjonalt nivå omhandler kompetanseheving.

3.2.2 Utprøving av metoden Funksjonell Familierapi (FFT) ved Familievernkontoret i Drammen, region Sør

Bufdir har igangsatt en utprøving av metoden Funksjonell familierapi (FFT) ved Drammen familievernkontor, i samarbeid med Bufetat region Sør og NUBU, i perioden 2018 - 2021. Gjennom

bruk av FFT gis et behandlingstilbud for familier med ungdom i alderen 11-18 år som viser alvorlige atferdsvansker eller er i risiko for å utvikle dette.

Målsetting med utprøvingen er å styrke familievernets tilbud til og arbeid med unge med volds- og aggresjonsproblematikk og deres familier. I prosjektet vil vi spesielt se på om FFT i en familievernkontekst kan fange opp familiene hvor det ikke er hensiktsmessig å involvere barnevernet. Dette vil kunne gjøre tilbudet mer tilgjengelig for ungdommene og deres familier og dermed forebygge mer alvorlig problematikk. Det gjøres følgeforskning av utprøvingen. Etter endt utprøvsperiode vil Bufdir vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig å implementere metoden i familievernet.

3.3 Kompetansebehov for ansatte i familievern

Familievernet jobber både universelt forebyggende mot befolkningen generelt, men også mot utvalgte grupper (selektivt forebyggende) og indikativt forbyggende med enkeltpersoner og familier der voldsproblematikk gjør seg gjeldende. Dette vil si at familievern tjenesten arbeider både med avdekking, sikkerhet og å minske risiko for nye hendelser, samt konsekvensen av å være utsatt for vold. Familievernet bistår også familier i forsonings- og helende prosesser etter at volden har opphørt. Dette består av rådgivning, konfliktmekling og terapeutisk arbeid med par og familier og individuell oppfølging av voldutsatte.

En pågående, intern nasjonal kartleggingsundersøkelse på vold i nære relasjoner i familievernet, som gjennomføres av SKM vold, viser at terapeutene må forholde seg til alle former for vold, inkludert saker som innbefatter negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold. I tillegg viser undersøkelsen at i majoriteten av sakene, der vold er et av hovedtemaene, blir volden først avdekket etter at forløpet er påstartet. Dette understreker viktigheten av at terapeutene har god kompetanse i å avdekke vold.

Kompetansebehov

Fenomenkunnskap:

- Kunnskap om vold, inkludert vold i oppdragelsen og æresrelatert vold.
- Variasjoner i former og alvorlighetsgrad.
- Risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer.
- Kunnskap om konsekvenser av vold og reaksjoner.
- Viktige ferdigheter er hvordan avdekke og tematisere vold, kartlegge og differensiere, vurdere alvorlighetsgrad, sikkerhetsarbeid/risikovurdering.

Handlings- og samhandlingskompetanse:

- Vurdere tilbud i og utenfor familievernet
- Mangfoldskompetanse og alliansebygging
- Kunnskap om å stabilisere/snakke med voldutsatte/personer i krise.
- Juridisk kompetanse, bl.a. taushetsplikt, opplysningsplikt og avvergingsplikt.
- Kunnskap om hvordan jobbe med konsekvenser av volden for brukerne/endringsarbeid/behandling.
- Kunnskap om barn som vokser opp i familier hvor det er vold: Konsekvenser for barn og ivaretagelse av barn.
- Samtale med barn.
- Kunnskap om andre tjenesters roller og mandat og når og hvordan ta kontakt med andre tjenester.

3.4 Kompetansegap

Ifølge opptrappingsplanen mangler familieverntjenesten tilstrekkelig kompetanse om vold og overgrep, og det pekes på at ikke alle familievernkontorer har tilstrekkelig kompetanse til å gi et fullverdig tilbud (inkludert et behandlingstilbud) når det gjelder vold og overgrep.

Familieverntjenesten er helt sentral i arbeidet mot vold og overgrep, og kan også ha en avgjørende forebyggende rolle, selv om dette nå ikke ligger i loven. Regjeringen vil også utrede en lovfesting av familieverntjenestens forebyggende arbeid. Vi kan anta av behovet for fenomenforståelse, handlings- og samhandlingskompetanse er høyt for ansatte i familieverntjenesten.

Det er utfordrende å vurdere hvorvidt de ulike strukturer for kompetanse og tilgang på nødvendig kompetanse klarer å svare på dette høye behovet.

I lov om familievernkontorer finner vi ingen beskrivelse av familievernkontorets rolle i forebygging (selv om dette altså diskuteres), avdekking og behandling av vold og overgrep i nære relasjoner. Det finnes heller ingen konkrete krav til de ansattes kompetanse, selv om det selvfølgelig ligger et indirekte krav til kompetanse gjennom beskrivelsen av et familievernkontors ansvarsområde. Det ligger også et mer uttalt krav til samhandlingskompetanse i loven, og regjeringen vil også styrke samarbeidet mellom familieverntjenesten og helsestasjonene (det er satt i gang et treårig prøveprosjekt), og mer spesifikt relatert til vold og overgrep, så vil regjeringen styrke familievernets tilbud til familier der det forekommer vold og familievernets samarbeid med Alternativ Til Vold.

Veilederen for familievernkontorets arbeid med vold og overgrep inneholder beskrivelser av god praksis knyttet til avdekkings-, kartleggings- og håndteringskompetanse. Det er utfordrende å vurdere nytten av en slik veileder.

Når det gjelder kompetansehevingstiltak og planer for tiltak, så vil spørsmålet være om de aktuelle tiltakene når alle kontorene. Spisskompetansemiljø vold har er for eksempel organisatorisk forankret ved Enerhaugen familievernkontor i Oslo. Har alle familievernkontor i Norge da samme tilgang til spisskompetansemiljøet? Imidlertid er det startet et arbeid med lokalt fagutviklingsarbeid ved alle kontorene, hvor vold er ett av tre prioriterte områder. Det legges også stor vekt på forankring av dette arbeidet ved det enkelte kontor.

Det kan tenkes at de juridiske føringene med fordel kan være enda tydeligere på familievernkontorets rolle i arbeidet mot vold og overgrep i nære relasjoner. Vi kan anta at kompetansehevingstiltakene treffer de ansattes kompetansebehov når det gjelder vold og overgrep, men vi er usikre på om tiltakene når alle ansatte.

3.4.1 Forslag om fremtidig tiltak

Familievernet ble i 2017 styrket med 4 mill. kroner til økt kompetanse om vold. I tillegg ble det bevilget 34 mill. kroner til kapasitetsøkning og til gjennomføring av flere barnesamtaler. Denne styrkingen ble videreført i 2018. I 2018 ble tjenesten ytterligere styrket med til sammen 32,5 millioner kroner, til en generell styrking av tjenesten.

Bufdir foreslår en videre styrking av pågående innsatser i familievernets arbeid med vold i nære relasjoner de nærmeste årene. Flere familier skal få hjelp til å redusere og få slutt på vold, skal få mer effektiv og spesialtilpasset hjelp og skal bli møtt av trygge og kompetente terapeuter og ledere ved kontorene. Familier med voldsproblematikk skal få tilbud både til utøvere, utsatte og utsatte barn, og møte familien samlet.

Kompetansehevingstiltak vil gjennomføres i tråd med vedtatt fagutviklingsplan for familievernets arbeid med prioriterte områder. Direktoratet anbefaler at midler til kompetansehevingstiltak anslås til 2 mill. kroner årlig over en fireårs periode, og ev. oppjusteres etter dette, i takt med identifisering av nye kompetansebehov og nyansettelser i tjenesten.

4. Krisesenter

Kommunene har en plikt til å sørge for et krisesentertilbud til sine innbyggere i henhold til krisesenterloven. Bufdir har i oppdrag å følge med på utviklingen av krisesentertilbudet, og bidra til god kvalitet i tilbudet.

Krisesentrene skal gi et trygt botilbud, samtaletilbud (dagtilbud), telefontilbud og oppfølging i reetableringsfasen. § 2 i krisesenterloven fastsetter krav til innholdet i krisesentertilbudet. Krisesentertilbudet er det eneste hjelpetiltaket med særlig kompetanse på å gi beskyttelse, sikkerhet, råd og veiledning til kvinner, menn og barn som blir utsatt for vold i nære relasjoner, og det finnes 47 krisesentre fordelt over hele landet.

4.1 Krisesentrenes føringer for kompetanse om vold i nære relasjoner og tverretatlig samarbeid

4.1.1 Lover og forskrifter rettet mot krisesentertilbudet

Krisesenterloven § 2²⁴ fastsetter at kommunen skal sørge for god kvalitet i tilbudet, blant annet ved at de ansatte har kompetanse til å ta vare på de individuelle behovene til brukerne. Loven har ingen krav til formell kompetanse hos de ansatte, men innehar hjemmel til å gi forskrift om krav til kompetanse. Det er p.t. ikke utformet en slik forskrift.

Krisesenterloven har en egen bestemmelse om samarbeid og samordning i § 4: *«Kommunen skal sørge for at kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar, får ei heilskapleg oppfølging gjennom samordning av tiltak mellom krisesentertilbodet og andre delar av tenesteapparatet.»*

Tilbod og tenester etter denne lova kan inngå som ledd i samordninga av ein individuell plan etter anna lovgiving, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 7-1, pasient- og brukerrettighetsloven § 2-5, psykisk helsevernloven § 4-1, og lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen §§ 28 og 33.»

Forskrift om fysisk sikkerheit i krisesentertilbudet²⁵ gir kommunen et særskilt ansvar for at de ansatte på krisesenter har kompetanse til å kunne kartlegge behov for å gjennomføre individuelle sikkerhetstiltak. Forskriften gir blant annet føringer for samarbeid med politiet (§ 4) for å trygge sikkerheten til de som er på krisesenter.

4.1.2 Veiledere for krisesentertilbudet

Bufdir publiserte i 2015 en veileder til krisesenterloven, som også gir føringer for kompetansebehovene ved sentrene.²⁶

Bufdir lanserte i 2018 en Faglig veileder for innholdet i krisesentertilbudet²⁷ gir utfyllende beskrivelse av hva slags kompetanse ansatte på krisesenter bør ha. Dette gjengis nærmere i avsnitt 4.3.

²⁴ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-44>

²⁵ <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-03-07-282>

²⁶ Veileder til krisesenterloven

²⁷ <https://www.bufdir.no/vold/Krisesenterveileder/>

4.2 Kompetansehevingsplaner og kompetansehevingstiltak rettet mot krisesentre

4.2.1 Kompetanseheving i regi av RVTS

Bufdir gir RVTS i oppdrag å drive kompetanseheving for ansatte i krisesentertilbudet, både på nasjonalt og regionalt nivå.

En sentral føring fra Bufdir er at fylkesmann bør involveres i kompetansehevingstiltak, og at det skal være et fokus på kommunenes forpliktelser etter krise-senterloven, implementering av fagveileder for krisesentertilbudet og tverretatlig samarbeid. De regionale tiltakene tilpasses etter sentrenes behov i regionen. RVTS kan også gi veiledning til ansatte på sentrene, avhengig av kapasitet. Knyttet til arbeidet med Handlingsplan mot voldtekt (2019 – 2022) utvikles det felles kompetansehevingstiltak for krisesentertilbudet, sentre mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) og overgrepsmottakene.

4.3 Kompetansebehov for ansatte i krisesenter

I krisesenterloven knyttes kvalitet i tilbudet opp mot ansattes kompetanse ((§ 2, jf. avsnitt 4.1.2). Veileder til krisesenterloven angir konkrete kompetansebehov:

- kunnskap om det å være utsatt for vold, typiske reaksjoner på vold
- kunnskap om å møte mennesker i krise (faser i et kriseforløp, traumestabilisering)
- veiledningskompetanse, veiledning av mennesker i krise
- kunnskap om andre tjenester og voldsutsattes rettigheter etter annet lov- og regelverk
- kunnskap om samarbeid og samordning av tiltak (tverretatlig samarbeid)
- kunnskap om særlige utfordringer som krever individuell tilrettelegging knyttet til kjønn, alder, funksjonsevne, seksuell orientering, etnisitet og språk
- bruk av tolk

Veilederen til krisesenterloven angir også sentrale kompetanseområder for ansatte som jobber med barn:

- kunnskap om vold mot barn, konsekvenser av vold
- kunnskap om mestrings- og overlevelsesstrategier hos barn som erfarer vold
- kunnskap om barns grunnleggende rettigheter
- samtaler med barn, innsikt i barns virkelighet og betingelser
- kunnskap om barns rettigheter etter annet lov- og regelverk
- kunnskap om andre tjenester for barn og tverretatlig samarbeid - kunnskap om opplysningsplikten til barnevernet

I fagveilederen pekes det også på en rekke sentrale kompetanseområder. I tillegg til de nevnte ovenfor, fremheves blant annet samtaler med voldsutsatte. Samtale er det viktigste arbeidsredskapet på krisesenteret, og derfor en helt nødvendig kompetanse. Brukere trekker frem ansattes kunnskap om vold i nære relasjoner og til å snakke om vold som svært positivt²⁸. Andre sentrale kompetanseområder er sikkerhet og juridisk kunnskap. Mangfoldskompetanse er også nødvendig, da en stor del av brukerne har minoritetsbakgrunn.

²⁸ Making Waves (2017) Godt krisesentertilbud. Sluttbrukersynspunkter for videreutvikling av krisesentertilbudet. Upublisert rapport til Bufdir.

Nødvendig tverretatlig kompetanse/samhandlingskompetanse

Å være utsatt for vold over tid kan ha negative konsekvenser for psykisk og fysisk helse, sikkerhet, økonomi, etc. Mange av krisesentrenes beboere trenger derfor hjelp fra flere tjenester, som NAV, helsetjenester, politi og boligkontor. En del av brukerne har allerede kontakt med andre tjenester før oppholdet. Krise-senterloven § 4 stiller krav om samordnet oppfølging, gjerne gjennom bruk av individuell plan. Ansatte bør derfor ha kunnskap om:

- kartlegging av brukernes hjelpebehov
- voldsutsattes rettigheter til hjelp fra andre tjenester
- hvordan krisesenteret kan initiere og delta i samarbeid med andre instanser (tverretatlig samarbeid, inkl. individuell plan), slik at brukeren får helhetlig og samordnet hjelp
- konkrete samarbeidsverktøy som ansvarsgrupper og individuell plan
- jus og lovverk

4.4 Kompetansegap

Krisesenterloven gir ingen formelle krav til kompetanse blant de ansatte. Loven fastsetter også at det er kommunene som har ansvaret for å sørge for god kvalitet i tilbudet, bl.a. gjennom kompetanse. I opptrappingsplanen pekes det imidlertid på at endringer i loven skal utredes, med tanke på å klargjøre kommunenes an-svar for å forebygge vold og overgrep. En av de største utfordringene for videreutviklingen av krisesentertilbud med tilstrekkelig god kvalitet, er sannsynligvis å få kommunene til å følge opp ansvaret for tilbudet i tilstrekkelig grad.

Bufdir har utarbeidet en faglig veileder til innholdet i krisesentertilbudet. Denne veilederen beskriver hva slags kompetanse ansatte ved krisesenter bør ha. Det anbefales bl.a. at hvert senter har minst ett årsverk med barnefaglig kompetanse. For øvrig var det i 2017 58 prosent av de ansatte ved norske kommunale krisesentre som hadde høyere utdanning. Totredejedeler av sentrene oppgir også at de har ansatte med spesifikk kompetanse om minoritetsgrupper og om menneskehandel²⁹.

I opptrappingsplanen beskrives likevel krisesentertilbudet til menn og deres medfølgende barn, samt til individer med særlige utfordringer (rusavhengighet eller psykiske problemer), som for dårlig.

En kunnskapsoversikt om kommunenes krisesentertilbud ble ferdigstilt i november 2019 (Bliksvær et al, 2019). Denne peker på stadig bedre kompetanse ved krisesentrene, bl a når det gjelder om voldsutsatte med minoritetsbakgrunn, menn som opplever vold i nære relasjoner og tverretatlig samarbeid. En høy andel av sentrene har ansatte med spesiell kompetanse knyttet til barn (38 av 46 sentre). Det er imidlertid et klart mønster at små krisesentre sjeldnere har spesialisert kompetanse enn større sentre, en forskjell som er særlig stor når det gjelder æresrelatert vold/tvangsekteskap, menneskehandel, og vold i nære relasjoner blant personer med minoritetsbakgrunn. Kunnskapsoversikten viser dessuten at tilrettelegging for og kompetansehevingstiltak om særlige utfordringer knyttet til vold i samiske miljøer, er så å si fraværende i krisesenter-tilbudet som helhet.

To av tre krisesentre (30 sentre) oppgir i 2018 at de har utarbeidet en kompetanseplan. Alle 46 sentre oppgir at de har samarbeid med RVTS ved gjennom-føring av kurs/kompetansetiltak.

²⁹ https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse

5. SMISO og FMSO

SMISO (sentre mot incest og seksuelle overgrep) er et lavterskeltilbud for utsatte av incest og seksuelle overgrep. De er et supplement til, og ikke en erstatning for, offentlig tjenester som psykisk helsevern, overgrepsmottak og Statens barnehus. Sentrene driver etter prinsippet om hjelp til selvhjelp, og tilbyr ikke behandling, men de tilbyr blant annet rådgivning per telefon, individuelle samtaler, deltakelse i gruppetilbud, temamøter, og sosiale aktivitetstilbud. Mange sentre har i tillegg informasjons- og undervisningsvirksomhet i skoler, barnehager og høyere utdanningsinstitusjoner, samt for offentlige instanser og tjeneste-apparat. Det er ikke nødvendig med henvisning fra lege eller andre for å oppsøke sentrene.

Det finnes 23 sentre i Norge, minst ett i hvert fylke, samt DIXI Ressurssenter mot voldtekt i Oslo. Sentrene finansieres gjennom kommunalt og statlig drifts-tilskudd, men er ikke et lovfestet tilbud. Bufdir forvalter den statlige tilskudds-ordningen. Fellesskapet mot seksuelle overgrep (FMSO) er en paraplyorganisasjon for sentrene.

FMSOs faglige plattform

Sammen med lovverk og retningslinjer fra offentlige myndigheter skal FMSOs faglige plattform bidra til å sikre høy faglig kvalitet i tilbudet ved alle sentrene. Den faglige plattformen er bindende for alle sentrene som er tilknyttet FMSO, og inngår i et helhetlig kvalitetsarbeid mellom sentrene og FMSO. 20 av 23 SMISO er tilknyttet FMSO. Den faglige plattformen skal til enhver tid være oppdatert for å imøtekomme de krav som stilles til tilbudet ved sentrene.

FMSOs faglige plattform og veiledere er utarbeidet av bredt sammensatte arbeidsgrupper med forskere, praksisfeltet, relevante fagfolk og sivil sektor.

Den faglige plattformen fastslår at alle tilbud ved sentrene skal være basert på forskningsbasert kunnskap som integreres med sentrenes praksis, kompetanse og erfaring.

FMSO har utarbeidet veiledere knyttet til den faglige plattformen. Veilederne omhandler tematikker knyttet til kjønn, barn under 18 år, nedsatt funksjonsevne og minoritetsbrukere. FMSO er også i sluttfasen av arbeidet med veiledere om forebyggende arbeid i skolen og sosialt tilbud på sentrene.

Regelverket for statlige tilskudd til sentre mot incest og ressursentre for vold-tekt (Bufdir rundskriv 10/2018) pålegger sentrene å samarbeide med offentlige tjenester i øvrig hjelpeapparat, som for eksempel overgrepsmottak og psykisk helsevern mv. Sentrene skal ta initiativ til samarbeid med de regionale ressurs-sentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS).

Den faglige plattformen som gir føringer for tverretattlig samarbeid. I plattformen står det at «samarbeid med andre tjenester og kompetansemiljøer er en viktig del av sentrenes virksomhet, og en forutsetning for at sentrene skal kunne fylle rollen som et supplement til hjelpeapparatet. Samarbeid krever tydelig rolleforståelse overfor øvrig hjelpeapparat.»

5.2 Pågående kompetansehevingsplaner og kompetansetiltak

I tillegg til den faglige plattformen og veiledere arrangerer FMSO også en lands-konferanse for alle SMISO-ene hvert år. I samarbeid med RVTS arrangerer Bufdir en fagkonferanse for krisesentrene og SMISO-ene, annethvert år. I 2019 vil konferansen omhandle seksuell vold og overgrep, og også rette seg mot overgrepsmottakene. RVTS-ene har regionale/lokale kompetansehevingstiltak rettet mot SMISO-ene. Det er lokale variasjoner av hvordan dette gjennomføres. Bufdir gir RVTS-ene oppdrag som omhandler kompetansehevingstiltak for SMISO-ene.

I den nylig lanserte handlingsplanen mot voldtekt³⁰ er det tre kompetansehevingstiltak som blant annet er rettet mot SMISO:

- Integrere kunnskap om voldtekt og seksuell vold i regionale ressurs-sentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) sine eksisterende kompetansetiltak for kriesesentrene. Dette skal omfatte kunnskap om mulige følgeskader, om hvordan snakke om slike hendelser, og om god oppfølging og vurdering av ulike hjelpebehov etter seksuell vold.
- Sørge for at faglig veileder for innholdet i kriesesentertilbudet (utarbeidet av Bufdir) også er rettet mot utsatte for voldtekt.
- Bidra til at sentrene mot incest og seksuelle overgrep, kriesesentrene og overgrepsmottakene får god kunnskap om hverandres rolle, kompetanse og ansvar.

5.3 Kompetansebehov for ansatte ved SMISO

Den faglige plattformen gir følgende føring for de ansattes kompetanse:

Sentrene skal vektlegge både formell kompetanse, erfaring og personlig egnethet. Sentrene tilbyr tverrfaglig veiledning og gjør faglige vurderinger som krever relevante kompetanse om blant annet:

- *seksuelle overgrep*
- *psykisk helse*
- *traumer og traumesensitiv omsorg*
- *system og hjelpeapparat*
- *juridiske forhold tilknyttet seksuelle overgrep*

Smette, Stefansen og Dullum (2017) konkluderer på basis av en evaluering av sentrene med at utviklingen går mot at alle nyansatte har minimum treårig høgskoleutdanning. Det er imidlertid ikke alle som har sosialfaglig utdanning.

Nødvendig kompetanse om tverretattlig samarbeid for ansatte ved SMISO

Smette, Stefansen og Dullum (2017) peker på at:

Sentrenes samarbeid med det lokale hjelpeapparatet varierer, slik det gjorde i 2009. Mange sentre formidlet at de har opplevd økt anerkjennelse fra lokalt hjelpeapparat, og noen sentre er selvsagte deltakere i faglige fora og andre fagrelevante sammen-henger lokalt og regionalt. Samlet peker dette mot en lignende utvikling som vi har sett på kriesesentrefeltet, hvor sentrene gradvis er blitt en integrert del av det lokale tiltakslandskapet.

5.4 Kompetansegap

Det er ingen lovfestede føringer for kompetansen til de ansatte ved SMISO-ene, og evaluering fra NOVA (Smette et.al., 2017) viser at i overkant av 20 prosent av de som jobber i SMISO-ene ikke har utdanning på høgskolenivå. Imidlertid er det en økning i andelen med høyere utdanning siden forrige evaluering av sentrene i 2009. Per i dag (2019) utarbeider også Bufdir faglige anbefalinger for kvalitet og innhold i sentertilbudet. Kompetansebehovet skissert over tyder på at ansatte ved SMISO-ene har behov for spisskompetanse rettet mot seksuelle overgrep i tillegg til svært god handlings- og samhandlingskompetanse. Kompetansehevingstilbudet for ansatte ved SMISO-ene finnes i hovedsak ved RVTS-ene. RVTS-ene har ansvar for faglig oppfølging av sentrene. Det er sentrene som har ansvar for å melde inn behov til RVTS-ene.

³⁰ <https://www.regjeringen.no/contentassets/1469f9bedad1476aadb0369ee899ab65/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf>

De ansatte må særlig være i stand til å raskt vurdere når noen trenger behandling og henvise vedkommende til rett instans. Likevel tyder evalueringen til NOVA på at det er behov for styrket kompetanse på samarbeid med andre lokale tjenester.

Det er altså en positiv utvikling hva gjelder utdanningsnivået for de ansatte ved SMISO-ene. Som for krisesentertilbudet kan det se ut som om den viktigste utfordringen når det gjelder SMISO-ene er at man klarer å skape et enhetlig og kvalitetsmessig godt tilbud for hele landet. Per i dag er det ca. ett senter i hvert fylke. Dette er sannsynligvis ikke tilstrekkelig for å dekke behovet. Det virker også som sentrenes rolle, eller innholdet i deres faktiske tilbud er noe uavklart. Det virker å være en dreining mot mer et samtaletilbud enn et sosialt tilbud. Smette et al (2017) peker på noen utfordringer knyttet til en slik utvikling og anbefaler at det utarbeides føringer som ivaretar det sosiale tilbudet. Innholdet i sentertilbudet vil nødvendigvis også legge noen føringer for hvilken spisskompetanse man har behov for.

5.4.1 Forslag om fremtidig tiltak

I forbindelse med Bufdirs pågående arbeid med anbefalinger for kvalitet og innhold i tilbudet ved SMISO er det ønskelig å foreslå årlig kompetansehevingstiltak for ansatte ved sentrene i regi av Bufdir og RVTS. Kompetansehevingen bør ses i sammenheng med, og sørge for implementering av, FMSO sin faglige plattform og veiledere, i tillegg til anbefalingene fra Bufdir som er under arbeid.

Målet med kompetansehevingen er at brukerne av tilbudet får oppdatert og tilpasset hjelp, og vil blant annet innebære å:

- spre ny og relevant kunnskap på feltet
- spre kunnskap om virksom metodikk
- legge til rette for erfaringsutveksling mellom sentrene, men også mellom andre relevante aktører som krisesentrene og overgrepsmottakene for å sikre bedre tverrfaglig kompetanse
- revidere og utvikle innhold i Bufdirs faglig anbefalinger

Bufdir estimerer 600 000 kr. årlig knyttet til kompetanseheving i strategiperioden.

6. Kompetanseteamet mot tvangs- ekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll er et nasjonalt tverretattlig fagteam som består av representanter fra Bufdir, NAV, IMDI, POD, Hdir, og UDI³¹. Teamet koordineres av Bufdir.

6.1 Kompetanseteamets oppgaver

- gi råd og veiledning til tjenesteapparatet og utsatte i enkeltsaker.
- bidra med kompetanseheving internt i direktoratene og i tjenesteapparatet.
- koordinere og tildele plasser i det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge over 18 år utsatt for tvangsekteskap eller æresrelatert vold.
- være kontaktpunkt for Utenriksdepartementet i saker hvor personen(e) befinner seg i utlandet, for å foreta den nødvendige koordinering med berørte etater i Norge.
- forvalte refusjonsordningen regulert i rundskriv F-02/18 Utgifter til hjemreise til Norge ved a negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

Kompetanseteamet veileder både første- og andrelinjetjenestene, for eksempel barnevern, politi, barnehager, skoler, asylmottak, helsestasjon, krisesentre, norske utenriksstasjoner og UDI. Utsatte over 18 år kan også ta kontakt for å få hjelp.

I henhold til mandatet skal teamets medlemmer styrke kompetansen i tjenestene, inkludert egen sektor. Dette skjer både ved at teamet holder foredrag, veileder i enkeltsaker og utarbeider årsrapport med sentrale funn og tall.

6.2 Kompetansebehov for medlemmene i Kompetanseteamet

Teamets medlemmer representerer ulike direktorater og har derfor ulike roller og ansvarsfelt. Vi omtaler her hvilken kompetanse teamet som helhet må ha.

Kompetanseteamets rolle som veiledende instans for tjenestene, krever at medlemmene har spisskompetanse på tematikken æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll. Teamet må ha kompetanse til å kartlegge den utsatte og utøvers/familiens situasjon, herunder avdekke vold og risiko for vold, kartlegge oppfølgingsbehov, vurdere alvorlighetsgrad og gjøre sikkerhetsvurderinger.

Kompetanseteamet må ha bred kunnskap om de aktuelle sektorers regelverk, mandat og ordninger. Teamet må ha svært god kjennskap til relevant lovverk som regulerer taushetsplikt, opplysningsplikt og avvergingsplikt.

Kompetanseteamet må ha svært god kjennskap til tilbudet til voldsutsatte, både i det ordinære hjelpeapparatet, og særtiltak for utsatte for æresrelatert vold, negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Teamet må kunne vurdere egnede tiltak for oppfølging av den utsatte og ev.

³¹ https://www.bufdir.no/Vold/Krisesentre_incestsentre_og_botilbud_for_utsatt_ungdom/Tvangsekteskap_og_kjønnslemlestelse/

familie, for eksempel sikkerhetstiltak, familiearbeid og helsehjelp. Kompetanseteamets rolle krever at teamet er faglig oppdatert, og har kunnskap om best practice når det gjelder tiltak for utsatte.

7. Bo- og støttetilbudet til utsatte for tvangsekteskap og æresrelatert vold

Buudir har i samarbeid med utvalgte kommuner etablert et nasjonalt bo- og støttetilbud til unge over 18 år utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold³². Buudir har et overordnet ansvar for det nasjonale bo- og støttetilbudet. Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll koordinerer tilbudet og tildeler plass, mens det er kommunene som har det operative ansvaret for innhold og drift av det enkelte tilbud. Buudir tildeler tilskudd til kommunene som drifter tilbudene.

Per mars 2019 finnes det totalt 22 plasser i tilbudet. Botilbudene finnes på ulike steder i landet. Tilbudet består både av leiligheter, hybler og kollektiv. Boligene er tilpasset både kvinner, menn og par. I enkelte tilfeller vil det også være mulig å gi et tilbud til enslige med barn.

Kommunene som drifter boligene, har ansatt personell med ansvar for å følge opp den enkelte beboer:

- Beboerne får hjelp til å komme i kontakt med det øvrige hjelpeapparatet, som for eksempel politi, NAV, fastlege, DPS og familievernkontor.
- Beboerne får miljøterapeutisk oppfølging, tilpasset den enkeltes behov.
- Det legges stor vekt på sikkerhet. Alle boligene er sikkerhetsvurdert av politiet.
- Beboerne får oppfølging i inntil ni måneder.

7.1 Opplæringsstrukturer og tiltak som berører ansatte i bo- og støttetilbudet

Buudir arrangerer årlige fagsamlinger for kommunene som drifter botilbudene. Eksempler på tema for fagsamlingene er sikkerhetsarbeid, familiearbeid og sekundærtraumatisering. I tillegg har kommunene selv ansvar for interne kompetansehevingstiltak og veiledning. I flere kommuner bistår RVTS og familievernkontor med veiledning. Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll veileder kommunene i enkeltsaker ved behov.

7.2 Kompetansebehov for ansatte i bo- og støttetilbudet

Buudir har utarbeidet en faglig plattform for drift og innhold i bo- og støttetilbudet³³. Den faglige plattformen inneholder blant annet krav til skriftlige rutiner for kartlegging, sikkerhetsarbeid, miljøterapeutisk oppfølging og samarbeid med andre tjenester.

Felles for personene som får tilbud om plass i bo- og støttetilbudet er at de har vært utsatt for krenkelser og overgrep, noen ganger over lang tid. Mange har vært nødt til å bryte kontakten med familie og nettverk av sikkerhetsgrunner, og kan kjenne på følelsen av savn og ensomhet. Flere lever med frykt og angst, og er utsatt for alvorlige trusler. Mange har store helseplager på grunn av volden de har vært utsatt for.

Det er derfor viktig at ansatte i bo- og støttetilbudene (miljøterapeuter og ledere) har:

- fenomenkompetanse om vold, inkludert særlig kunnskap om konsekvenser av vold, psykisk helse og traumestabilisering

³²https://www.buudir.no/vold/Krisesentre_incestsentre_og_botilbud_for_utsatt_ungdom/Botilbud_tvangsekteskap_og_aeresrelatert_vold
³³ <https://buudir.no/globalassets/global/tilskudd-bruk-den/bo--og-stottetilbud/faglig-plattform---bo--og-stottetilbudet-----revidert-januar-2017-7.2.pdf>

- mangfoldskompetanse
- kompetanse i å samtale med personer i krise
- kompetanse til å gjøre sikkerhetsvurderinger
- god kjennskap til relevant lovverk som regulerer taushetsplikt, opplysningsplikt og avvergingsplikt
- miljøterapeutisk kompetanse
- kunnskap om andre sektors mandat og virkemidler
- kompetanse til å inngå i samarbeid med andre tjenester (for eksempel ansvarsgrupper, bruk av individuell plan)

8. Forebyggende tiltak

Bufdir er et fagdirektorat for flere områder, bl.a. vold i nære relasjoner, og har dermed en rekke oppgaver på voldsfeltet som berører andre sektorer. I dette kapittelet omtales aktuelle tiltak i regi av Bufdir som i hovedsak er rettet inn mot andre sektorer.

8.1 “Snakke”

Den digitale opplæringsportalen SNAKKE³⁴ er utviklet, med målsetting å bidra til at voksne som møter barn og unge i sin arbeidshverdag skal få styrket sine ferdigheter i å snakke med barn og unge ved bekymring for vold eller overgrep. Portalen skal øke de voksnes kompetanse på dette området, og gi dem mulighet til å (videre-)utvikle sine ferdigheter gjennom et simuleringsspill. Opplæringsportalen har derfor to hoveddeler; en kunnskapsdel og en øvingsdel. For å trene opp en aldersspesifikk tilnærming er gruppen av barn og unge delt i tre; barnehagebarn opp til 6 år, barn i alderen 6 - 13 år og ungdom 13 - 18 år. SNAKKE er utviklet av RVTS-ene, på oppdrag fra Bufdir. Portalen videreutvikles og implementeres i kommunene fra 2018.

8.2 “Jeg vet»

Jeg Vet³⁵ er en digital læringsressurs for å gi barn og unge kunnskap om mobbing, vold og overgrep.

Læringsressursen skal bidra til at barnehager og skoler har et opplæringstilbud som fremmer livsmestring og er systematisk, kunnskapsbasert og nasjonalt likeverdig. Jeg Vet skal bidra til at alle barn og elever skal få kunnskap om hva vold er, egne rettigheter og hvor de kan få hjelp. Jeg Vet kan brukes i alle fag, og er temabasert. Ressursen er forankret i skolens læreplanverk og rammeplan for barnehager. Ressursen er utviklet i samråd med Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet. Ressursen bygger på innsiktsarbeid og dialog med barn, ungdom og ansatte i skoler og barnehager, forskningsbasert kunnskap og tett samarbeid med fagekspertise på voldsområdet. Jeg Vet er gratis å ta i bruk, og krever ingen innlogging. Jeg Vet inneholder lærerveiledninger og informasjon om hva du kan og skal gjøre ved bekymring for et barn. Ressursen inneholder også ekstramateriell, som informasjonsskriv til foreldre, og presentasjoner til bruk på møter med kolleger eller foreldre. Jeg Vet implementeres i utdanningssektoren fra og med 2018.

Kostnadsberegninger Jeg Vet og SNAKKE

Utgifter knyttet til utvikling av Jeg Vet og SNAKKE ble i 2017, 2018 og 2019 dekket av bevilgninger fra BFD til Bufdir. I 2019 var bevilgningen på totalt 11,6 millioner kroner. For å sikre drift, vedlikehold og videreutvikling av portalene, i tillegg til god implementering, er det avgjørende at bevilgningen videreføres i årene som kommer.

Bufdir estimerer følgende merutgifter knyttet til implementering og videreutvikling av SNAKKE og Jeg Vet fra og med 2021:

³⁴ www.snakkemedbarn.no

³⁵ www.jegvet.no

Type merutgifter	Kroner
Stillinger i RVTS-ene, implementeringsteam	6 300 000
Kursvirksomhet og implementeringsstøtte	2 000 000
Videreutvikling av innhold	2 500 000
Fylkesmannsembetenes arbeid med implementering	2 500 000
Følgforskning	1 500 000
Totalt	14 800 00

OBS: for SNAKKE vil eventuelle merutgifter for kommunene primært være knyttet til at ansatte får frigjort tid til øvelse og bruk av opplæringsprogrammet.

8.3 TryggEst

TryggEst er en modell kommuner kan arbeide etter for å forebygge, avdekke og håndtere vold og overgrep mot risikoutsatte voksne. Det er også utviklet verktøy for avdekking, risikovurdering, ivaretagelse av person- og informasjonssikkerhet³⁶. Modellen omfatter fysisk vold, psykisk vold, seksuelle overgrep, økonomiske overgrep og omsorgssvikt. Negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap forstås her som dekket av nevnte volds- og overgrepstyper. TryggEst utprøves og videreutvikles i 12 kommuner og bydeler i perioden høsten 2018-2020. Prosjektet evalueres av følgforskning som utføres av NTNU. I løpet av pilotens 8 første måneder, har pilotkommunene mottatt og behandlet 149 saker.

Kompetanse om vold og overgrep mot risikoutsatte voksne er en forutsetning for å få avdekket, meldt og behandlet bekymringsmeldinger på en god måte. Det arbeides med planer for hvordan TryggEst skal følges opp etter at pilotperioden er over i 2020. I planene inngår det å utarbeide to e-læringskurs. Det ene kurset er rettet mot ansatte i kommunale tjenester. Planen er at kurset skal gi breddekompetanse om vold og overgrep, særlig rettet mot sårbare voksne. Det andre kurset, er planlagt mer spisset mot deltakere i TryggEst teamene som behandler bekymringsmeldingene.

8.4 Vern mot overgrep

På nettsiden Vern mot overgrep³⁷ er det ulike verktøy for forebygging, avdekking og håndtering av vold mot barn og voksne med nedsatt funksjonsevne.

- Retningslinjer vold mot barn og unge med funksjonsnedsettelse

Retningslinjene ble publisert i 2018, og skal hjelpe dem som jobber med barn og unge med funksjonsnedsettelse å avdekke og håndtere omsorgssvikt, vold og overgrep. De omhandler seksuelle overgrep, fysisk vold, psykisk vold og omsorgssvikt.

- Lettlest brosjyre om nettvett.

Brosjyren gir lettlest informasjon om nettvett. Målgruppen er voksne som trenger en lettfattelig informasjon for å ivareta sin egen sikkerhet på nett. Det er også laget en veiledning om hvordan ansatte etter pårørende kan bruke lettlestbrosjyren. Brosjyren er utarbeidet i samarbeid med Redd Barna, Politidirektoratet, Medietilsynet, Ridderne, Tromsø kommune og Habiliteringstjenesten St. Olavs Hospital.

³⁶ www.tryggest.no

³⁷ www.vernmotovergrep.no

- Retningslinjer mot seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming.

Retningslinjene ble lansert høsten 2014. Retningslinjene er revidert september 2019. Retningslinjene ble evaluert av NOVA i 2017 (Vern av risikoutsatte voksne. Rapport nr. 1/17). Totalt har 20% av utvalget på 100 kommuner tatt i bruk retningslinjene, men større kommuner har innført det langt oftere enn små kommuner. Samtlige kommuner opplevde materielle nyttig og som et godt hjelpemiddel. Det har vært en tydelig økning i politianmeldelser i kommuner som har tatt dette i bruk.

8.5 Tilskuddsordning for systematisk identifikasjon og oppfølging av utsatte barn

Tilskuddsordningen skal bistå kommunene i å utvikle og implementere kommunale samhandlingsmodeller for å fange opp og gi riktig oppfølging til utsatte barn³⁸. Tilskuddsordningen ble i 2018 slått sammen med tilskuddsordningen Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) under Helsedirektoratet, og forvaltes nå av Bufdir i samråd med Helsedirektoratet. Kommuner som mottar tilskudd utvikler samhandlingsmodeller med tilhørende verktøy for å sikre tidlig oppdagelse, brukermedvirkning og koordinerte tjenester rundt utsatte barn og familier, herunder barn som er utsatt for eller utsetter andre for vold eller seksuelle overgrep. Under tilskuddsordningen jobber kommunene med å kartlegge og utvikle kompetanse og tilbud, og etablere rutiner og strukturer for samarbeid, dokumentasjon, brukermedvirkning og evaluering. Handlingsveiledere fra bekymring til handling, som i BTI-modellen, skal integreres i samhandlingsmodellene. De kommunale samhandlingsmodellene er tverrsektorielle og omfatter arbeid på kommune-, etats- og individnivå. Bufdir samarbeider med regionale kompetansesenter på rusområdet (Korus) om veiledning og implementeringsstøtte i kommuner som jobber med samhandlingsmodeller.

³⁸ https://www.bufdir.no/Tilskudd/Soke_om_tilskudd/Barn_og_ungdom/Tilskudd_til_systematisk_identifikasjon_og_oppflg/

9. Informasjon til befolkningen

I regi av å være fagdirektorat har Bufdir også ansvar for å informere om tematikken «vold og overgrep i nære relasjoner» til befolkningen. Ung.no

Ung.no er statens informasjonskanal for ungdom. Her får ungdom i aldersgruppen 13–20 år svar på det de lurer på. Nettstedet er drevet av Bufdir, på oppdrag fra BFD. Driftsmidler kommer fra Bufdir, med økonomisk støtte fra Helsedirektoratet (øremerket et fagpanel).

Alt innhold forfattes, publiseres og vedlikeholdes av tjenestens redaksjon. Faglig og juridisk kvalitetssikring skjer gjennom redaksjonens omfattende nettverk (fagpanel) av spesialister og instanser.

På ung.no finnes det underkant av 2000 artikler om ulike temaer. Et av de gjennomgående temaene på ung.no, er vold og overgrep. Dette kan være alt fra ungdom som opplever vold i familierelasjoner, til kjærestevold, seksuelle overgrep og nettovergrep. Temaene tvangsekteskap, æresrelatert vold, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll er godt dekket.

Ung.no får jevnlig tildelt midler fra Justisdepartementet i forbindelse med kampanjen #Ikkegreit, som har vært hatt flere ulike temaer de siste årene. Dette er et av tiltakene ung.no gjør for å nå målgruppen med informasjon om vold og overgrep.

I spørretjenesten på ung.no kan også ungdommene stille spørsmål i ulike kategorier. Når det kommer til voldsfeltet ser vi at kategoriene: problemer hjemme, vold, skilsmisse, psykisk/følelser, seksuelle overgrep og rus i familien er representert.

For å kunne gi ungdommene best mulig svar på de ulike problemstillingene de står overfor har ung.no etablert det ovennevnte fagpanelet som består av eksterne fagpersoner og tversektorielle samarbeidspartnere. Eksempler på de som bistår med å svare på voldsspørsmål er Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll (Bufdir), familievernkontorer fra ulike regioner (Bufetat), Kripos, IMDi, Helsepsykiatri, Alarmtelefonen og Landsdekkende telefon for incest og seksuelle overgrep.

9.1 Foreldrehverdag.no

Foreldrehverdag er en universell, forebyggende nettressurs for alle foreldre med barn fra 0–18 år, som utvikles av Bufdir. Foreldrehverdag bygger på International Child Development Program (ICDP) og legger vekt på temaer knyttet til samspill og kommunikasjon.

Målet er å gi foreldre god og kvalitetssikret veiledning som bidrar til økt forståelse for barnets utvikling, skape refleksjon og gi inspirasjon i foreldrerollen.

Innholdet på nettsiden utvikles i samarbeid med fagfolk og består av artikler, filmer og refleksjonsoppgaver. Innholdet er først og fremst forebyggende ved å gi foreldre bedre forståelse for barns behov og hvilken støtte de trenger i sin utvikling.

Artikler og filmer er i liten grad utviklet direkte med tanke på voldsforebygging, men vil ha en mer indirekte tilnærming. I artiklene der for eksempel grenser og foreldrestil tas opp, blir foreldrenes eget sinn og deres erfaring fra egen oppvekst adressert. Det blir også lenket og henvist til steder der man kan lese mer eller søke hjelp. Når det gjelder artikler om ungdom, tas temaer som voldtekt, sexpress og grenser mer eksplisitt opp.

Referanser

Askeland, Ingunn Rangul. (2016). Behandlingstilbudet til voksne som utøver vold. En nasjonal kartleggingsundersøkelse. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Barne- og likestillingsdepartementet. (2017). Opptreppingsplan mot vold og overgrep (Prop. 12S (2016–2017)).

Barne- og likestillingsdepartementet. (2017). Kostnader knyttet til Opptreppingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2019). Utredning av kompetansehevingstiltak i barnevernet. Rapport 04/2019

Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (2018). Kartlegging av kompetansebehov i det kommunale barnevernet. Deloppdrag D i tillegg to til tildelingsbrev 2016.

Bliksvær, T. m fl (2019) Kommunenes krisesentertilbud – en kunnskapsoversikt. Bodø: Nordlandsforskning og KUN.

Gundersen, T. (2017). Vern av risikoutsatte voksne. Kommunenes varslingssystemer for avdekking av vold og overgrep. Rapport 1/17. NOVA

Forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger (2017). Forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger (FOR-2017-09-06-1353).

Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning (2019). Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning (FOR-2019-03-15-398).

Helsetilsynet (2019). Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker. Oslo. Statens helsetilsyn.

Justis- og beredskapsdepartementet. (2019). Handlingsplan mot voldtekt (2019 – 2022).

Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017 – 2020).

NOKUT (2017). Tilsyn med bachelorgradsutdanninger i sosialt arbeid. NOKUTs tilsynsrapporter.

NOKUT (2017). Tilsyn med bachelorgradsutdanninger i barnevern. NOKUTs tilsynsrapporter.

NOU (2017: 12). «Svikt og svik». Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

NOU 2016: 16.(2016). Ny barnevernsløve – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse. Oslo. Barne- og likestillingsdepartementet

NOU (2009: 8). Kompetanseutvikling i barnevernet — Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Oslo Economics (2019). «Samfunnsøkonomisk analyse av kompetansehevingstiltak i barnevernet. OE-rapport 2019-17. Oslo: Oslo Economics.

Røsdal, T., Nesje, K., Aamodt, P. O., Larsen E. og Tellmann S. M. (2017). Kompetanse i den kommunale barnevernstjenesten: Kompetansekartlegging og gjennomgang av relevante utdanninger. Rapport 2017:28. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

Sentio research Norge (2017). Befolkningens holdninger til barnevernet.

Smette, I., Stefansen, K. og Dullum, J. (2017). Sentrene mot incest og seksuelle overgrep. En evaluering av sentrenes arbeid og rammevilkår. Rapport 16/2017. NOVA

Tonheim, M., Danielsen, H. og Jakobsen, R. (2019). Hjelp til å avdekke vold og overgrep mot barn og unge. En evaluering av konsultasjonsteam. Rapport 16/2019. NORCE Samfunn

Vedlegg

Tabell 1 Barnevernspedagog grunnutdanning

Kurs/emne	Læringsutbytte/innhold
Nord Universitet	
Praksisstudier SA202S 30 SP	Kunnskap - organisasjonens/institusjonens plass i et større nettverket av velferdstjenester
Barnevern SA271S 30 SP	Kunnskap - omsorg for barn og omsorgssvikt
Tverrprofesjonell samarbeidslæring SA270S 10 SP	Kunnskap - Organisasjoners kulturer og strukturer og betydning for tverrprofesjonelt samarbeid Ferdigheter - Reflektere over betydningen av organisasjoners kulturer og strukturer for tverrfaglig samarbeid
NTNU	
HBVE1005 Oppvekstforhold og forebyggende arbeid for utsatte barn og unge 15 SP	- Kunnskap tverrfaglig og tverretatlig samarbeid
HBVE102P Sosialpedagogisk praksis på barn og unges arena 15 SP	- Innhold - sosialpedagogisk arbeid i forhold til individ, gruppe, nettverk og organisasjoner Kunnskap - kunnskap om tverrfaglig samarbeid mellom ulike etater som har ansvar for barn og unges oppvekst
HBVE2004 Arbeid i barneverntjenesten 20 SP	Kunnskap - Overgrep og seksuelle krenkelser - oppvekstforhold, oppdragelse, omsorg og omsorgssvikt. Ferdigheter - identifisere og vurdere risikofaktorer for omsorgssvikt i barn og unges oppvekst, og vurdere hva som kan være treffsikre hjelpetiltak for å hindre barns skjevutvikling
HBVE2007 helse hos barn og unge 10 SP	- Psykisk Innhold - Emnet består i hovedsak av temaene psykiske lidelser, rusavhengighet og seksuelle overgrep
HBVE3003 Barnevernspedagogers	- Innhold

yrkeskompetanse SP	15	- Sentrale tema er egen livshistorie, samarbeid mellom barnevern og aktuelle etater, makt og konfliktforståelse, organisasjonsforståelse og kritisk refleksjon knyttet til yrkesrollen.
OsloMet		
BVUH1020 Sosialpedagogisk yrkespraksis 20 SP		<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - ha kunnskap om tverrfaglig samarbeid mellom etater som har ansvar i barn og unges oppvekst med vekt på barnehage, skole og barnevern <p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - utvikle ulike former for samarbeid mellom profesjoner/etater som har ansvar i barn og unges oppvekst med vekt på barnehage, skole og barnevern
BVUH2400 barn og unge i ulike institusjoner 20 SP	Utsatte	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - ulike etaters ansvarsområde som grunnlag for samarbeid <p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunne samarbeide med andre relevante etater og profesjoner, innenfor reglene om taushetsplikt
BVUH2001 perspektiv prosjektarbeid 20 SP	Flerfaglig og	<p>Emnet starter med undervisning i flerfaglige perspektiver på vold og seksuelle overgrep. 2.1 Vold og seksuelle overgrep</p> <p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - barns opplevelse av vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner - hvordan vold og seksuelle overgrep påvirker barns psykiske helse - hvordan barn husker traumatiske hendelser - den rettslige beskyttelsen av barns integritetsvern - vold og seksuelle overgrep sett fra sosiologiske, juridiske og psykologiske perspektiver - kunnskap om hvordan estetiske fag kan brukes for å åpne for profesjonelle samtaler <p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - gjøre rede for, og ta i bruk, ulike perspektiver på vold og seksuelle overgrep - finne fram til relevante rettsregler for å beskytte barn mot vold og overgrep - samtale med barn utsatt for traumer uten uforvarende å påvirke deres minner <p>Generelle kompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> - forstå livsbetingelsene til traumatiserte barn og unge og hvilke behov de har i profesjonelle sammenhenger <p>Innhold</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - Undervisningen forgår over en undervisningsuke, og belyser tema i en kombinasjon av følgende faglige perspektiver: juss, psykologi, sosiologi og estetiske uttrykksmåter.
BVUH2500 Arbeid i barneverntjenesten 20 SP		<p>Undervisningen omfatter også temaer om barn utsatt for vold, seksuelle overgrep og andre traumer.</p> <p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - barns rettsvern mot vold og overgrep i lovgivningen - seksuelle overgrep og vold mot barn, konsekvenser for barnets psykiske og fysiske helse og hvorledes fagpersoner kan hjelpe overgrepsutsatte barn <p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - anvende barnevernslovens regler i saker om foreldrekonflikter og vold/overgrep, og kjenne til andre etaters rolle og ansvar og samhandle med disse - håndtere ulike regelsett for beskyttelse av barn og kunne samhandle på tvers av etater
BVUH3100 Yrkespraksis i barnevernspedagogens yrkesfelt 25 SP		<p>Kunnskaper</p> <ul style="list-style-type: none"> - bred kunnskap om tverrsektorielt/tverrprofesjonelt arbeid innenfor helse- og sosialsektoren <p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - samhandle på tvers av profesjoner og arbeidsfelt
BVUH3000 Beslutninger i barnevernet og fordypning 20 SP		<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - inngående kunnskap om hvordan fysiske og psykiske krenkelser kan påvirke/skade barns utvikling på kort og lang sikt
UiS		
BBA370_1 Sosialpedagogisk arbeid i og utenfor institusjon 30 SP		<p>Kunnskaper</p> <ul style="list-style-type: none"> - tverrfaglig og tverretatlig samarbeid - krise- og traumeteorier og hvordan rusmiddelproblem, psykiske problem og vold kan påvirke familiefungering og barn og unges utvikling <p>Innhold</p> <ul style="list-style-type: none"> - familievold og seksuelle overgrep - tverrfaglig og tverretatlig samarbeid
USN		
070-E7 Vurdering av omsorgskompetanse 15 SP		<p>Hovedtema er omsorgssvikt og vurdering av barns omsorgssituasjon. Begrepet omsorgssvikt omfatter:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fysiske overgrep - vanskjøtsel - psykiske overgrep - seksuelle overgrep <p>Kunnskap</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - har grundig kunnskap om ulike former for omsorgssvikt, årsaksforhold og mulige konsekvenser for barns helse og utvikling
		<p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan vurdere grunnlaget for valg av tiltak for barn og unge som lever med omsorgssvikt - kan redegjøre muntlig og skriftlig for faglige vurderinger og skjønn knyttet til omsorgssituasjon, omsorgskompetanse og omsorgssvikt
		<p>Generell kompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan vise innsikt i betydningen av tverrfaglig samarbeid i barnevernfaglig arbeid med omsorgssvikt
070-E9	Kritisk	Generell kompetanse
refleksjon 30 SP		<ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om og kan inngå i tverrfaglig og tverrprofesjonelt samarbeid
Uit		
BVE-1021	Barn og unge i et pedagogisk og psykologisk perspektiv 15 SP	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om begrepet mobbing og konsekvenser av mobbing <p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan oppdage og forebygge mobbing på de til enhver tid gjeldende sosiale arenaer.
BVE-1032	Arbeidsprosessen i kommunal barneverntjeneste 15 stp	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - kjenner til mandater og ansvarsområder som grunnlag for samarbeid med ulike nettverk, etater og organisasjoner.
BVE-1041	Praksis 2: Tiltak og endringsarbeid 30 stp	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - kjenner til praksisstedets formål, oppgaver og sentrale samarbeidsinstanser. <p>Generell kompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> - •samhandle med ulike etatsnivå og har innsikt i tverrprofesjonelt samarbeid.
Høgskolen i Innlandet		
BVP1003/1	Barnevernspedagogen - introduksjon til yrkesrolle, teoretisk forankring og virksomhetsfelt 60 SP	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - studenten har kunnskap om barneomsorg, omsorgssvikt og resiliens
BVP2003/1	Teoretiske perspektiver for barnevernspedagogens virksomhet 15 SP	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - studenten har kunnskap om omsorgssvikt <p>Innhold</p>

		- sosialpedagogikk, utviklingspsykologiske perspektiver og begreper, psykisk helse, omsorgssvikt, resiliens og avviksforståelse utgjør emnets læringsområder.
BVP2004/2 Beslutningsprosesser og tiltaksarbeid i barnevernet 25 SP	Kunnskap	- studenten har kunnskap om barneomsorg og omsorgssvikt - studenten har kunnskap om samarbeidende etaters mandat
BVP2006/2 Praksis og fordypningstemaer 33 SP	Ferdigheter	- studenten kan delta aktivt i praksisfelleskapet, og inngå i relevante tverrfaglige og tverretatlige samarbeidsrelasjoner
SOA2008/2 Fellesemne: Tverrprofesjonell samarbeidslæring 12 SP	Kunnskap	- hvordan samarbeide med andre yrkesretninger og brukere fra aktuelle tjenester
Høgskolen i Østfold		
HSBVP10117 Barnevernpedagogen: faget, yrket og samfunnet 20 SO	Kunnskap	- beskrive hva som ligger i begrepet omsorgssvikt
HSBVP10111 Sosialpedagogisk arbeid 15 SP	Kunnskap	- vurdere hvordan vold og aggresjon kan møtes miljøterapeutisk, samt kjenne til hvilke konsekvenser vold mot barn og unge kan ha sett i et utviklingspsykologisk perspektiv.
HSBSO20308 Psykisk helse, barnevern og familiearbeid 30 SP	Kunnskap	- ha kunnskap om rusmisbruk, vold og overgrep og hvordan dette kan påvirke barn og voksnes liv
	Innhold	Emnet er konsentrert rundt psykisk helse, barnevern og familiearbeid. Studentene skal trenes i å se sammenhenger mellom psykisk helse og barn/familiers behov for hjelp. Det fokuseres spesielt på livsbelastninger som psykiske vansker/lidelser, rusmiddelproblematikk, voldsproblematikk og at studentene er i stand til å identifisere ulike former for omsorgssvikt. Studentene skal utvikle sin forståelse for hvordan ulike livsbelastninger innvirker på barn og unges liv og hvordan tiltak og ulike behandlingsformer utvikles. Herunder vektlegges psykologisk kunnskap, kunnskap om omsorg og ulike psykiske reaksjoner på ulike livsbelastninger. Studentene skal trenes i å kartlegge omsorgssvikt og utrede omsorgskompetanse. Det legges særlig vekt på ferdighetstrening i samtalemotodikk i møte med barn, voksne og samarbeidspartnere. Studentene vil i løpet av emnet få erfaring med å lede et tverrfaglig møte gjennom rollespill, samt utarbeide individuell plan i samarbeid med bruker og samarbeidspartnere. Kunnskap om sosialpedagogiske metoder,

		brukermedvirkning, lovgrunnlaget for barnevernspedagoger, sosionomer og tverrfaglig samarbeid vektlegges.
HSBVP30211 Tiltaksarbeid saksbehandling barnevernet 15 SP	og i	<p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - bruke nyere forskning om vold. <p>Innhold: Et annet fokus i emnet er vold og forskjellige forhold rundt hvordan man kan drive saksbehandling i kommunalt barnevern der meldingen dreier seg om vold i nære relasjoner. I denne sammenhengen vil det være et fokus både på nyere forskning og på metoder for hvordan man kan drive saksbehandlings-/tiltaksarbeid. Ferdighetstrening i terapeutisk mestring av vold og ferdighetstrening i profesjonelle barnesamtaler vil også stå sentralt i denne delen av emnet.</p>
HSBVP30311 Barnevernstiltak 15 SP	Praksis 3:	<p>Innhold</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid.
Høgskulen i Volda		
Generelt		<p>Ein sentral kompetanse hos barnevernspedagogar er å kunne identifisere sentrale indikasjonar på ulike former for omsorgssvikt, funksjonsnedsetting og utviklingsforstyrring.</p> <p><i>Tverrprofesjonell samhandlingskompetanse</i></p> <p>Barnevernsarbeidaren må ha kunnskap om andre tenester som det er naturleg å samarbeide med for å betre situasjonen til brukaren og ha kompetanse i tverrprofesjonell samhandling.</p> <p>Generell kompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> - ha eit tverrprofesjonelt perspektiv i samhandling for å sikre at barn og unge som treng hjelp frå barnevernstenester, helse- og sosialsektoren og spesialisthelsetenesta får eit tenleg tilbod
SABVP125 i yrkesfeltet barnevernspedagog 30 SP	–	<p>Innhold</p> <ul style="list-style-type: none"> - Omsorgssvikt, overgrepssproblematikk, kriser <p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - årsaker til og konsekvensar av omsorgssvikt og hjelpeapparatet sine tiltak <p>Generell kompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> - bidra til tverrprofesjonelle perspektiv på tiltak til dei som treng hjelp frå barneverns-, helse- og sosialsektoren
Høgskulen Vestlandet	på	
BS5-201 barnevern 15 SP	Kommunalt	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunnskap om kva konsekvensar det kan ha for barn å leve i utsette livssituasjonar, herunder situasjonar med vald eller overgrep

Tabell 2 Sosionomutdanning grunnutdanning

Kurs/emne	Læringsutbytte/innhold
Nord Universitet	
Praksisstudier SA202S 30 SP	Kunnskap - organisasjonens/institusjonens plass i et større nettverket av velferdstjenester
Tverrprofesjonell samarbeidslæring SA270S 10 SP	Kunnskap - Organisasjoners kulturer og strukturer og betydning for tverrprofesjonelt samarbeid Ferdigheter - Reflektere over betydningen av organisasjoners kulturer og strukturer for tverrfaglig samarbeid
NTNU (2017)	
HSAR2005 - Sosialt arbeid med marginaliserte individer, grupper og familier 30 SP	Innhold - Minoritetsproblematikk, vold i nære relasjoner, menneskehandel og rasisme samt håndtering av konflikter knyttet til dette, er også sentrale tema i emnet.
HSAR2006 – Barnevern 15 SP	Kunnskap - kunnskap om omsorgsvikt
HSAR301P - Praksisstudier i sosialt arbeid 30 SP	Kunnskap - kunnskap om samhandling og samarbeid med instanser som er aktuelle for praksisstedet
HSAR3001 - Innovasjon i sosialt arbeid og tverrfaglig samarbeid 15 SP	Kunnskap - kunnskap om hva som fremmer og hindrer tverrfaglig og tverretatlig samarbeid
OsloMet	
SOS2400 Relasjonell makt og avmakt 15 SP	Kunnskap - har kunnskap om ulike former for omsorgsvikt, mishandling og overgrep mot barn
SOS3000 Fordypning i sosialt arbeids teori og praksis 25 SP	Innhold - vold i familien
SOS3100 Sosialt arbeid i et sosialpolitisk og organisatorisk perspektiv 10 SP	Generell kompetanse - har bevissthet om betydningen av tverrfaglig samarbeid og samhandling mellom ulike sektorer
VTRA6000 Traumer forståelse og hjelp 10 SP	Ferdigheter - kan bygge allianser med mennesker som har liten tillit og trygghet, etter erfaringer med alvorlig grensekrenkelser som vold og overgrep

		<ul style="list-style-type: none"> - har lært seg å spørre klienten om vanskelige erfaringer som vold, overgrep, omsorgssvikt - og kunne ha en aktiv stil i arbeidet med avdekking av traumatiske påkjenninger
VOLD6000 Vold i nære relasjoner - rettsvern for voldsutsatte 10 SP	Kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> - skal kjenne godt til nasjonale lover som skal sikre et liv uten vold for kvinner, barn og menn - kan forklare hvordan internasjonale menneskerettskonvensjoner forplikter Norge til å hindre vold i nære relasjoner med vekt på kvinner og barn - skal kunne analysere voldsbegrepet og anvendelse av rettsregler i et barneperspektiv, kjønnsperspektiv og minoritetsperspektiv - skal kjenne til innhold i begrepene fysisk, seksuell og psykologisk vold, samt transnasjonale familier og voldstematikk
	Ferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> - forklare kvinner, barn og menn hvilke muligheter for juridisk hjelp og bistand som er tilgjengelig
	Generell kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> - fortolke og anvende de ulike lover og konvensjoner som forbyr vold med vekt på kvinner og barn - bidra til at kvinner, barn og menn kjenner til rettsvernet mot vold nedfelt i loverket
	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - kjønnsperspektiv, barneperspektiv og minoritetsperspektiv på vold i nære relasjoner
UiA		
Fordypning i sosialt arbeids teori og praksis SO-103-1 10 SP	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - tverrfaglige og tverrsektorielle tilnærminger
Arbeidsinkludering SO-203-1 10 SP	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - helhetlig tjenestetilbud, tverrfaglig og interorganisatorisk samarbeid»
	Læringsutbytte	<ul style="list-style-type: none"> - Etter gjennomført emne skal studentene ha tilegnet seg grunnleggende kunnskaper om arbeidslivet, samarbeid med brukerorganisasjoner, næringslivet og offentlige tjenester om inkludering i arbeid for personer med behov for veiledning og oppfølging
Sosialt arbeid med barn og familier SO-202-1 15 SP	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - Sentrale temaer vil være forebygging, omsorgssvikt, spillmodeller, barn og unges oppvekstarenaer, ulike familietyper og nettverksarbeid.

Sosialt arbeid på gruppe og samfunnsnivå SO-304-1 10 SP	Læringsutbytte	<ul style="list-style-type: none"> - kunnskap om ulike arbeidsmåter i samfunnsarbeid, som arbeid i organisasjoner, tverrfaglig/tverretatlig samarbeid i prosjekt og boligsosialt arbeid
Uis		
BSO250_1 Profesjonelt sosialt arbeid II – Familie og barnevern 30 SP	Generell kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> - studenten skal ha tilegnet seg kompetanse til kritisk refleksjon over sosialt arbeid med grupper, barn som deltakere i sosialt arbeid med familien, nettverkstenking, tverrprofesjonelt og tverretatlig samarbeid og praktisk barnevern.
	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - 2. Barn som lever i vanskelige livssituasjoner: vold, seksuelle overgrep, utestengingsmekanismer - 4. Tverrprofesjonelt og tverretatlig samarbeid -
UiT		
SSO-1031 Sosialt arbeid i velferdssamfunnet - 15 stp	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - brukermedvirkning, tverrsektorielt og tverrprofesjonelt samarbeid sammen med veiledning og forvalterrollen er sentralt. Det rettes spesiell oppmerksomhet mot ulike typer sosiale og helsemessige utfordringer, som f.eks. fattigdom, rus, vold, psykisk helse, eldre.
	Kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> - kjenner til tverrprofesjonelt og tverrsektorielt samarbeid -
Høgskolen i Østfold		
HSBSO20308 Psykisk helse, barnevern og familiearbeid 30 SP	Kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> - ha kunnskap om rusmisbruk, vold og overgrep og hvordan dette kan påvirke barn og voksnes liv
	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - Det fokuseres spesielt på livsbelastninger som psykiske vansker/lidelser, rusmiddelproblematikk, voldsproblematikk og at studentene er i stand til å identifisere ulike former for omsorgssvikt. Studentene skal utvikle sin forståelse for hvordan ulike livsbelastninger innvirker på barn og unges liv og hvordan tiltak og ulike behandlingsformer utvikles. Herunder vektlegges psykologisk kunnskap, kunnskap om omsorg og ulike psykiske reaksjoner på ulike livsbelastninger.
Høgskolen i Volda		
SASOS125 Utfordringar i yrkesfeltet – sosionom 30 SP	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - omsorgssvikt, overgrepssproblematikk og kriser

		Kunnskap	- årsaker til og konsekvensar av omsorgssvikt og hjelpeapparatet sine tiltak
Høgskolen på Vestlandet Bergen			
BSO212		Generell kompetanse	
Samfunnsarbeid med fokus på barn og unge 15 SP		Generell kompetanse	- diskuterer samarbeid på tvers av profesjons- og etatsgrensene
BS5-201	Kommunalt barnevern 15 SP	Kunnskap	- kunnskap om kva konsekvensar det kan ha for barn å leve i utsette livssituasjonar, herunder situasjonar med vald eller overgrep
Høgskulen på Vestlandet Sogndal			
SOS5-309	Sosialt arbeid - samansette livsproblem 15 SP	Innhold	- studentane skal ha kjennskap til psykiske lidingar, rusavhengigheit og rus- og/eller valdsproblematikk og konsekvensar for den som vert utsett for vald.
		Kunnskap	- har kunnskap om ulike typar rus- og/eller valdsproblematikk og konsekvensar for den som vert utsett for vald
VID			
SOS-102	PSYKOLOGI (10 sp)	Kunnskap	- har kunnskap om omsorgssvikt og mulige konsekvenser for barn, unge og voksne - har kunnskap om traumer, vold og seksuelle overgrep
		Innhold	- Omsorgssvikt
SOS-202	SOSIALT ARBEID I OFFENTLIG VELFERDSFORVALTNING (10 sp)	Kunnskap	- kjenner til konsekvenser av omsorgssvikt
SOS-BA	305 Barnevernsarbeid (valgfritt) 10 SP	Kunnskap	- har utdypet kunnskap om ulike former for omsorgssvikt og konsekvenser av omsorgssvikt for barns utvikling Sentrale emner - ulike former for omsorgssvikt og omsorgssviktens konsekvenser for barns utvikling og psykososiale fungering
SOS-303	SOSIALT ARBEID ORGANISASJONER (10 sp)	Kunnskap	- har kunnskap om ulike organisasjonsteoretiske modeller, tverrfaglig og tverretatlig samarbeid
		Innhold	

-
- Tverrfaglig, tverretatlig samarbeid og tverrprofesjonell samhandling
 - Utfordringer i samarbeid – konflikt i organisasjoner
 - Lojalitetskonflikter, interessemotsetninger og konflikthåndtering
-

Tabell 3 Vernepleier grunnutdanning med relevant læringsutbytte.

Kurs/emne	Læringsutbytte/innhold
Nord Universitet	
NTNU	
HVER3009 - Samhandling i team 2 dager	<p>Generell kompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kan samhandle og samarbeide med brukere av tjenesten, ulike fagpersoner og fagtjenester, og ledelse. - Forstå betydningen av mangfoldet av yrkesroller og profesjonsidentiteter innen helse og omsorgssektoren og begrensninger knyttet til egen og andres prosesjoners kompetanse.
OsloMet	
VEPRA40 Praksisstudier knyttet til bacheloroppgave 15 SP	<p>Kunnskap</p> <ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om hvordan praksisstedet samarbeider med andre relevante tjenester <p>Ferdigheter</p> <ul style="list-style-type: none"> - kan samarbeide og kommunisere med pasienter, elever, brukere, pårørende og samarbeidspartnere på ulike arenaer
UiA	
Tjenesteorganisering VER300-G 10 SP	<p>Innhold</p> <ul style="list-style-type: none"> - arbeid med grupper, organisasjoner og nettverk
Praksisrettet Bacheloroppgave i vernepleie VER305-G 30 SP	<p>Innhold</p> <ul style="list-style-type: none"> - arbeid med grupper, organisasjoner og nettverk
UiT	
VPL-2510/VPL-2511 Likeverd og deltakelse. 10 SP	<p>Læringsutbytte</p> <ul style="list-style-type: none"> - ha forståelse for hvordan vold i nære relasjoner arter seg, hvilke grupper som er mest utsatt, samt kunnskap om årsaksfaktorer <p>Innhold</p> <ul style="list-style-type: none"> - ulike typer vold, samt vold mot kvinner, barn, eldre og utviklingshemmede og i minoritetsmiljøer. Miljøarbeid i møte med vold og aggresjon.
Høgskolen i Molde	
VPL144 Samfunn og samarbeid (Vår 2019–Høst 2019) 28,5 SP	<p>Studenten skal etter fullført emne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ha kunnskap om samarbeid og samordning i organisasjonsteoretisk og profesjonsteoretisk perspektiv - kunne drøfte samarbeid og samordning i et brukerperspektiv, arbeidstakerperspektiv og organisasjonsperspektiv

		<ul style="list-style-type: none"> - kunne identifisere og handle i forhold til etiske dilemma knyttet til organisering av tjenester og ledelse i helse- og sosialsektoren
VID		
SOS-102 PSYKOLOGI (10 sp)	Kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om omsorgssvikt og mulige konsekvenser for barn, unge og voksne - har kunnskap om traumer, vold og seksuelle overgrep
	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - Omsorgssvikt
SOS-202 SOSIALT ARBEID I OFFENTLIG VELFERDSFORVALTNING (10 sp)	Kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> - kjenner til konsekvenser av omsorgssvikt
SOS-BA 305 Barnevernsarbeid (valgfritt) 10 SP	Kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> - har utdypet kunnskap om ulike former for omsorgssvikt og konsekvenser av omsorgssvikt for barns utvikling
	Sentrale emner	<ul style="list-style-type: none"> - ulike former for omsorgssvikt og omsorgssviktens konsekvenser for barns utvikling og psykososiale fungering
SOS-303 SOSIALT ARBEID I ORGANISASJONER (10 sp)	Kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> - har kunnskap om ulike organisasjonsteoretiske modeller, tverrfaglig og tverretatlig samarbeid
	Innhold	<ul style="list-style-type: none"> - Tverrfaglig, tverretatlig samarbeid og tverrprofesjonell samhandling - Utfordringer i samarbeid – konflikt i organisasjoner - Lojalitetskonflikter, interessekonflikter og konflikthåndtering

Tabell 4 Mastergradsutdanning etter institusjon.

Institusjon/studieprogram	Relevant innhold
NTNU	
Barnevern Masterprogram 2-årig	
Barn og unges psykiske helse Erfaringsbasert mastergradsprogram	Traumatisering av barn og unge - forebygging av omsorgssvikt, overgrep, selvskading og selvmord (15 SP)
Sosialt arbeid 2-årig masterprogram	
OsloMet	
Barnevern (master i sosialfag) 2-årig	
Sosialt arbeid (master i sosialfag)	
Familiebehandling (master i sosialfag) 120 SP	Ferdigheter: hankses med sammensatte tilstander som vold i familien, rusproblemer, spiseforstyrrelser og selvskading
UiA	
5-årig integrert master i barnevern	
UiB	
Barnevern, master, 2 år	
UiS	
Nordic Master in Social Work and Welfare 2-årig	
European Master in Social Work with Families and Children (MFamily) 2-årig	
Sosialfag master 2-årig	
USN	
Master i samfunn og helse – Forebyggende arbeid med barn og unge 2-årig master	
UiT	
Sosialt arbeid – master 2-årig	
Høgskolen i Molde	
Master i helse- og sosialfag - Kliniske hjelperelasjoner overfor sårbare grupper 2-årig master	
Høgskolen i Innlandet	
MARBU Master i psykososialt arbeid med barn og unge - 2. år	PAB2003/2 Tverrfaglig samordning og organisering av tjenestetilbudet for barn og unge 10studiepoeng

MASBU Master i sosialfaglig arbeid med barn og unge 2-årig

Høgskolen i Østfold

Masterstudium i psykososialt arbeid - helse- og sosialfaglig yrkespraksis (120 studiepoeng)

Høgskulen i Volda

Helse- og sosialfag – meistring og myndiggjering
2-årig mastergrad

VID

Master i sosialt arbeid 2-årig

Tabell 5 Videreutdanning

Utdanning	Institusjon
Vurdering av barnets beste (30 SP)	OsloMet og Høgskolen i Vestlandet
Juss i barnevernfaglig arbeid	OsloMet og Universitetet i Stavanger
Relasjonskompetanse i barnevernet (30 SP)	VID Vitenskapelige høgskole
Barnevernfaglig veiledning	RKBU Nord UiT
Minoritetskompetanse i barnevernet	VID Vitenskapelige høgskole
Barnevernlederutdanning	NTNU
Utdanning i klinisk miljøterapi	Høgskolen Kristiania
Videreutdanningen om vold i nære relasjoner og aggresjonsproblematikk (30 SP)	UiT
Videreutdanning i krisehåndtering og traumebehandling (30 SP)	UiT
Psykososialt arbeid med barn og unge 60 SP	NTNU
Barn og unges psykiske helse 7,5 SP	NTNU
Videreutdanning i seksuell helse og seksualitetsundervisning 1 semester	OsloMet
Barnevern i et minoritetsperspektiv, nivå 1 10 SP	OsloMet
Doktorgradsprogram i sosialt arbeid og sosialpolitikk	OsloMet
Barnevernfaglig veiledning 30 SP	UiA
Mestring av akutte kriser i arbeid med barn, unge og familier 10 SP	UiA
Psykososialt arbeid med barn og unge 60 SP	UiA
Psykososialt arbeid med barn og unge 60 SP	USN
Psykososialt arbeid med familier med barn 0-4 år 30 SP	USN
Vold i nære relasjoner, menneskerettigheter og profesjonsetikk 30 SP	USN
Vold i nære relasjoner 90 SP	USN
VBU732 Organisering og samordning av kommunale tjenester 10 studiepoeng	
Tverrfaglig samordning og organisering av tjenestetilbudet for barn og unge 10 studiepoeng	
3002 Forebyggende arbeid med utsatte barn og unge 15 SP	USN

PSYSBU Tverrfaglig videreutdanning i psykososialt arbeid med barn og unge 60 SP	USN
Tiltak mot seksuelle overgrep mot barn, videreutdanning (30 studiepoeng)	Høgskolen i Østfold
Tverrfaglig psykososialt arbeid med barn og unge, videreutdanning (60 studiepoeng)	Høgskolen i Østfold
VOLNR Vold i nære relasjoner 30 SP	Høgskolen i Østfold
Barnevern i eit minoritetsperspektiv 15 SP	Høgskolen i Østfold
Den psykiske helsa til spedbarn og småbarn 60 Studiepoeng	Høgskolen i Østfold
Systemisk familieterapi og nettverksarbeid 60 SP	Høgskulen på Vestlandet
Tverrfagleg vidareutdanning i psykososialt arbeid med barn og unge 60 Studiepoeng	Høgskulen på Vestlandet
Psykososialt arbeid med barn i alderen 0-4 år 30 Studiepoeng	Høgskulen på Vestlandet
Psykososialt arbeid med barn og unge 60 SP	VID

Tabell 6 RBUP Øst Sør, Etterutdanning

Child Parent Psychotherapy for BUP og statlig barnevern

Tema i alle langsgående utdanninger i henhold til retningslinjer for tjenestene

ABC Attachment Biobehavioral Catch-up

Kurs: Vold i nære relasjoner i minoritetsfamilier

Våre erfaringer endrer kroppen – perspektiver på tidlige barndomserfaringer og sykdomsutvikling

Tabell 7 RVTS særlig relevante kurs, etterutdanning og tiltak (listen er ikke uttømmende)

Navn på kurs/etterutdanning/tiltak	Beskrivelse/omfang/målgruppe
Øst	
Traumesensitivt barnevern Traume og selvmordsforebyggende arbeid i kommunen Skadelig seksuell adferd blant barn og unge	Traumesensitivt barnevern: om konsekvenser av vold og overgrep, for barneverntjenester Om avdekking av vold og overgrep – grunnkurs for alle i førstelinjetjenester i kommunen Grunnkurs alle tjenester, om diagnostisering og behandling for spesialiserte tjenester
Sør	
Grunnkurs vold, overgrep & traumer - trinn 1 Grunnkurs vold, overgrep & traumer trinn 2	Kurs og konferanser Økt forståelse og kunnskap om mennesker i sårbare livssituasjoner, særlig vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep og traumer.
Livsmestring i skolen	
Samarbeid Sør	Samarbeid mellom RBUP Øst og Sør, Korus Sør og RVTS Sør med mål om samkjørt kompetansetilbud til kommunale tjenester i vår region. Kompetansehevingsstrukturer er BTI, Ung Data, Tidlig Inn og God Tjenestestøtte.no. Nettressurser er Traumebevisst.no og Traumenett.no https://www.traumebevisst.no/edukasjon/
Tjenestestøtte Barnevern/ Bufetat / Privat	Virksomhetsintegreerte program rettet mot ledere og ansatte i kommunalt barnevern med resultatmålsetting: Etablere egen lokal fagutvikling og implementering av grunnleggende traumeforståelse Økt handlingskompetanse overfor mennesker i sårbare livssituasjoner, spesielt situasjoner knyttet til vold, omsorgssvikt og seksuelle overgrep
Vold, overgrep og SSA	Kompetanseprogrammer mot barnevern, barnehage- og skoleansatte, familievern, krisesentre og SMISO, samt både 1.- og 2.-linje helse. Økt handlingskompetanse i å snakke med barn og ungdom om vanskelige tema. Økt handlingskompetanse i behandling av voldsutøvere og barn/ungdom med skadelig seksuell atferd.
Kvinnelig omskjæring, tvangsekteskap & tvungen neg. Sosial kontroll	
Boken «Faghjerte RVTS Sørs Verdigrunnlag og faglige profil»	
Vest	
Avdekking, kva så? Modul 1: Barnevernets arbeid etter avdekking av vold og seksuelle overgrep	

Modul 2: Samtaler med barn	
SE-Høre-Handle	Vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Hvordan tjenesten skal håndtere bekymring
Traumebevisst omsorg- og kulturbevisst møte med og familier: tilbys i flere kommuner, samt spisset til ulike tjenester og målgrupper	Tjenesters møte med familier, traumatisering og interkulturell kompetanse
Fagdager: Samtaler med barn	Samtalemetodikk
Behovsbevisst omsorg SOS Barnebyer	Et kompetansehevingsprogram i flere trinn med fokus på implementering av traumebevissthet og traumebevisst praksis. Programmet tar for seg systemiske, organisatoriske og miljøterapeutiske faktorer.
Betre tverretattlig innsats	Etter innmeldte behov; i praksis: samtalar med barn, barn som pårørende
International Child Development Programme (ICDP)	Utvikling av kunnskap og ferdigheter for å kunne lede grupper for foreldre hvor foreldres samspill med barn er i fokus. Å bygge opp positive samspill mellom foreldre og barn for å unngå vold og omsorgssvikt. Å hjelpe foreldre, særlig fra andre deler av verden, til å utvikle alternativer til fysisk avstraffelse.
Sinnemestring	Opplæring sinnemestringsterapeut, Brøset modellen
Nettverksgruppe International Child Development Programme (ICDP) på fylkesnivå	Utvikle opplæringsprogram til bruk på institusjoner som møter barn/unge med særlig sterke smerteuttrykk. Utviklingsarbeid på tvers av RVTS Sør, Øst og Vest i 2019. Ca 5 heldagssamlinger. Samarbeid mellom RVTS, Bufetat, Fylkesmannen, familierådgivning
Midt	
BTI (Bedre tverrfaglig innsats)	Målgruppe: Kommunene i Trøndelag
Vold i nære relasjoner	Målgruppe: Kommunene i Trøndelag
RVTS- Midt tok i 2010 initiativ til å opprette et forum hvor en kunne drøfte dilemmaer som oppstår i skjæringspunktet mellom juss og helse i vold og overgrepssaker, spesielt i familiesaker	Hensikten med gruppen er å få økt kunnskap om skader barn som lever med vold i familien påføres og øke muligheten for å bedre praksis i familievoldssaker både i behandlings- og i domstols-apparatet.
Bistand til kommunene med å utvikle handlingsplaner mot vold i nære relasjoner	Målgruppe: kommunene
Traumekompetanse 2-dagers opplæring	Målgruppe: kommunene
Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse - Retten til å bestemme over eget liv (2017-2020)	Målgruppe: kommunene, spesialisthelsetjeneste og frivillige organisasjoner

Forebygging av kjønnslemlestelse (æresrelatert vold)	Kompetanseheving for Ressursgruppe og samarbeid i berørte grupper
Vold mot eldre	Eldre og selvmord Eldre i et flerkulturelt perspektiv Eldre, traumer og seksuelle overgrep
Nord	
Opplæringsprogrammet Tidlig-Inn	Samarbeid med Korus Nord. Dag 4 av i alt 6 dager.
Opplæringspakke om Barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd	<ul style="list-style-type: none"> •AIM Basic (Målgr: Tverrfaglig/tverretatlig 1 dag •AIM utredning (Målgr: Barnevern og BUP) Samarbeid med V27 2 dager •AIM behandling (Målgr: BUP) Samarbeid med V27 2 dager
Nettkurs: Vold og seksuelle overgrep mot barn	Målgr: Barnehager og skoler, 1 dag
Nettbasert kurs: Stø Kurs-Traumeforståelse og behandling	Målgr: primært Spesialisthelsetjenesten, men også kommunale tjenester, 5 dager
Ressurssamling: Flyktning.net	Målgr: Tverrfaglig/tverretatlig
Nettkonferanser: Lokalt Mot	Målgr: Tverrfaglig/tverretatlig Variabelt omfang.
Kompetanseportal: Utveier.no	Målgr: Tverrfaglig/tverretatlig. Samarbeid med RVTS Øst. Variabelt omfang.
Nettbasert kurs: Stø Kurs-Traumeforståelse og behandling	Målgr: primært Spesialisthelsetjenesten, men også kommunale tjenester, 5 dager
Kompetanseheving Rus og Vold	
Traumebasert omsorg	
Voldrisikovurdering	
Arbeid mot kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, negativ sosial kontroll	
Fagdager om vold og seksuelle overgrep på bestilling fra tjenesteapparatet	
Fagdager om traumer på bestilling fra tjenesteapparatet	
Utdanningsprogram i Sinnemestring Brøset-modellen.	Samarbeid med SIFER-Midt. 100 timer.

Tabell 8 Bufdir barnevern, øvrige føringer vi har mottatt informasjon om

<p>Lovgrunnlag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lov om Adopsjon • Barnekonvensjonen • Barneloven • Lov om informasjonstilgang mv. for Statens helsetilsyn ved gjennomgang av et utvalg barnevernssaker
<p>Forskrifter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forskrift om medvirkning og tillitsperson • Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon • Forskrift om Barnesakkyndig kommisjon • Forskrift om opplysningsplikt mv. for krisesentre til barneverntjenesten. • Forskrift om krav til kvalitet i barneverninstitusjoner • Forskrift om godkjenning av private og kommunale institusjoner som skal benyttes for barn som plasseres utenfor hjemmet med hjemmel i barnevernloven. • Forskrift om fosterhjem • Forskrift om tilsyn med barneverninstitusjoner
<p>Retningslinjer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Retningslinjer gitt av Barne- og likestillingsdepartementet juni 2018 til adopsjonslov • Retningslinjer om behandlingen av barnevernssaker der barn har tilknytning til andre land. • Merknader til forskrift om fosterhjem §§ 8 og 9 – tilsyn med barn i fosterhjem. • Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften). • Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år. Barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og andre mindreårige personer i mottak, omsorgssentre og kommuner. • Retningslinjer for statlige familiehjem og beredskapshjem – om ansvarsfordeling og kompetanse. • Oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter – herunder om betalingsordninger i barnevernet. • https://www.bufdir.no/Bibliotek/RettsdataStartPage/?source=BLD%2c+med+tidl.+BFD+og+Bufetat+-+Rundskriv
<p>Veiledere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten – en veileder • Tilsynsførere i fosterhjem – en veileder. • https://www.bufdir.no/Bibliotek/RettsdataStartPage/?source=BLD+med+tidl.+BFD+-+Veiledninger • https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/konfliktfylte_situasjoner/ • IS-1898 Etter selvmordet – Veileder om ivaretagelse av etterlatte ved selvmord • Veiledende materiell for kommunene om forebygging av selvskading og selvmord

Tabell 9 Bufdir barnevern, føringer under utvikling

Lovgrunnlag	Lov om samarbeid om tilbud til barn og unge (Samarbeidsloven)
Forskrifter	F20.05.2016 nr 508 Samtykke etter barnevernloven § 2-4 om å forlenge og utvide forsøk om tverretatlig akuttjeneste for barn og unge i Kristiansand kommune [IKKE TRÅDT I KRAFT]

Tabell 10 Familievernet, øvrige føringer som foreligger

Forskrifter
To forskrifter eksisterer: <ul style="list-style-type: none">• Forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven• Forskrift om føring av klientjournal og meklingsprotokoll ved familievernkontorene mv. Ingen av disse forskriftene behandler vold spesielt